

საქართველო

IX წ. საყოველთაო კვირეული. IX წ.

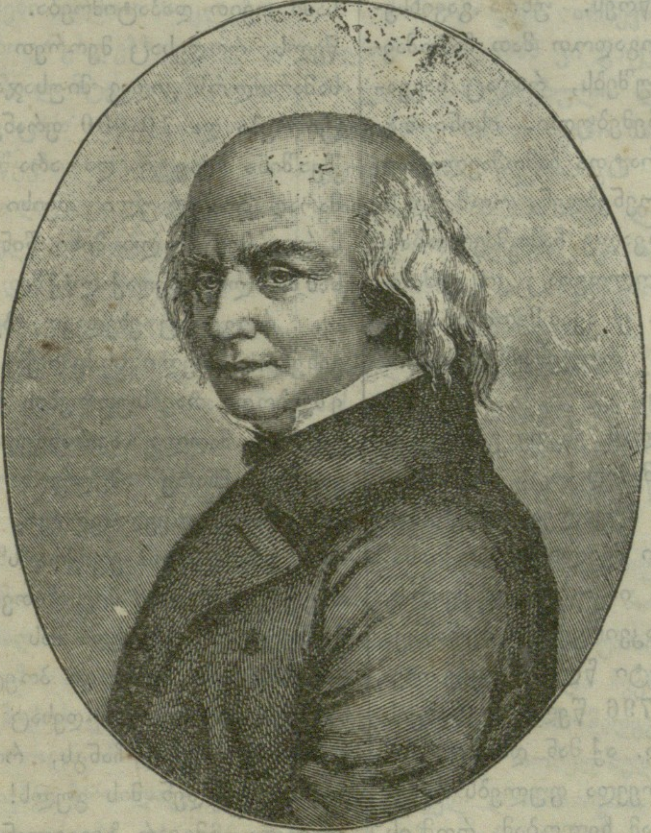
№ 50. კვირა, 9 დეკემბერი 1901 წელსა. № 50.

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ.; თფილისის გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., საში თვით 2 მან., თითო ნომერი - სამი შაური.
 სკლის მოწება მიიღება: თფილისში - «წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების» კანცელარიაში და «კვალის» რედაქციაში, თბატრის ქ., № 12.
 ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакция „КВАЛИ“.

შინაარსი: საფრანგეთის ლიტერატურა მე-XIX საუკუნე. — შინაური მიმოხილვა. — სხვა და-სხვა ამბები. — კორესპონდ. — რუსეთის ცხოვრება — საზღვარ-გარეთ. — წერილი ბათომიდან. — წერილი უნევიდან — * * * ლექსი ი. ევდოშვილისა. — ოცდაექვსი და ერთი, მოთ. გორკისა — საყურადღებო პროექტი. — ფრიდრიხ ნიცშე. — სამშობლოს ცაზე — უურნალ გაზეთებიდან. — ქართული თეატრი. — ხმა პროვინციიდან. — წერილები რედაქციის მიმართ. — განცხადებანი.
 ამ ნომერში 20 გვერდი.

საფრანგეთის ლიტერატურა მე-XIX საუკუნეში. შ. პ. ბერანჟე.

მეთვრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარის დასაწყისში საფრანგეთის პოლიტიკური ცხოვრება წარმოადგენდა იმ პირველ სხივს განთიადისას, რომელიც თანდათან იმოხეზობდა შარავანდელით, იკრებდა ძალას და შეუფერხებლათ გადადიოდა ერთი სანგლიდან მეორეზე. ადრე თუ გვიან ეს სხივი მთელი თავისი სიმწვავით უნდა მოედებოდა მთლათ საფრანგეთის ხალხს, გადაქცეულიყო საშინელ კოცონათ და ავტობილებინა ის წითელი ალი, რომელმაც შეანათა და შეაკრთო შემდეგში არამც თუ საფრანგეთი, არამედ მისი შორეული მეზობლებიც. ეს სხივი ამოეშვა თვით საფრანგეთის ცხოვრებიდან, მას მსახურებდნენ საფრანგეთის მეთვრამეტე საუკუნის შესანიშნავი მოღვაწენი, რომელთა შორის ვოლტერი და რუსო გადაიქცნენ ორ რეზიუმეთ, ორ დამახასიათებელ ტოტათ არა თუ თვისი ეპოქისა, არამედ მომავლისაც, რომელზედაც უკვე შემდგარი იყო საფრანგეთი. რა იცოდა დიდებულმა ვოლტერმა, რომ მისი გესლიანი ისარი, რომელიც შეუბრძლებლათ ანგრევდა საფრანგეთის მობერებულ ცხოვრებას, დაეცემოდა ლიუდოვიკო XVI-ს სასახლესთან 1789 წ. რას წარმოადგენდა იდეალისტი რუსო, რომ მისი გეგმე-

ჟან პაერ ბერანჟე.

ბი, რომელსაც უწერდა ის მომავალ საფრანგეთს, შეილებებოდნენ თანამემამულეთა სისხლით! დიახ, ცხოვრება არ ეკითხება ამისთანა დიდებულ ადამიანებსაც კი, ის მიდის თავისი გზით და არასოდეს არ გადაცდება თავის კალაპოტს.

აი სწორეთ ამისთანა კარზე მომდგარ ქართველის დროს 1780 წელს, ე. ი. ორი წლის შემდეგ ვოლტერის და რუსოს სიკვდილისა, დაიბადა საფრანგეთის შესანიშნავი პოეტი-მომღერალი ჟან პიერ ბერანჟე. მამა მისმა, მსუბუქი ხასიათის და მოკლე განათლების კაცმა, ჯერ ისევ ორსულობაში მიანება თავი ცოლს და დაეკარგა სრულებით თვალიდან თავის ოჯახს. ის გაექცა პარიჟიდან მოვალეებს. დედა ბერანჟესი ჩავარდა გაჭირებაში და იძულებული იყო მოეშორებინა თავიდან პატარა პიერი. ბავშვი გადაცეს გასაზრდელათ ერთ ბურგუნდიელ გლეხის ცოლს. ბერანჟე იზრდებოდა ამ გლეხის ოჯახში ხუთ წელიწადს და შემდგომ მოიყვანეს ის თავის დედამამის სახლში. არც პაპა მისი იყო შემღებული კაცი და აქაც ბერანჟე ითმენდა ბევრ გაჭირვებას და სიღარიბეს. დედა მისი ამ დროს ატარებდა ფუქსავატ ცხოვრებას პარიჟის ბაღებში და არავითარ ყურადღებას არ აქცევდა შვილის აღზრდას. ღარიბმა პაპამ თვისი ხარჯით ის მიიბარა ერთ დაბალ სასწავლებელში, სადაც ბერანჟემ წერა-კითხვაც

კი ვერ შეისწავლა რიგიანათ, 1789 წელს მამა ბერანჯე-
 სი მივიდა პარიჟში, ინახულა შვილი, მიცა რამდენიმე
 ღარიგება და მოიხდა რა ამნაირათ მოვალეობა შვილის
 წინაშე, შეძინა თვის ცოლის კიდევ ერთი ქალი და გა-
 დაიხვეწა საღდაც პარიჟიდან. ღარიბ პაპასთან ბერანჯე
 ცხოვრობდა ცხრა წლამდე და, რადგანაც მასაც გაუჭირ-
 და შემდეგში მასი შენახვა, ის გაგზავნეს პიერონში მა-
 მიდასთან. მამიდამ დიდი ყოყმანის შემდეგ მიიღო პატა-
 რა ბერანჯე და ამსახურებდა ხელზე თავის ღვინის დუ-
 ქანში სტუმრებს. ბერანჯეს საბედნიეროთ, ეს ქალი თა-
 ვის დროის შესაფერათ მიხვედრილი ქალი გამოდგა, მან
 კარგათ შეასწავლა ყმაწვილს წერა-კითხვა. მამიდასვე სა-
 ხლში ბერანჯე გაეცნო საფრანგეთის გამოჩენილ მწერ-
 ლების ნაწერებს. ამავე დროს ის თვალყურს ადევნებდა
 საფრანგეთის აფორიაქებულ ცხოვრებას. იღებდა მონაწი-
 ლეობას ერთი სასწავლებლის კლუბში, სადაც ის ამოი-
 რჩევს წინამძღვრათ. ეს სასწავლებელი დაარსებული იყო
 რუსოს პრინციპებზე, მას უნდა მოემზადებინა საფრან-
 გეთისათვის არა მარტო ნასწავლი კაცები, არამედ პატა-
 რაობიდანვე მომავალი მოქალაქენი და მამულის შვილნი,
 ასე რომ ზემოხსენებული კლუბი უფრო პოლიტიკურ
 წრეს წარმოადგენდა ხუთმოტ-თ ქვეყნის ყმაწვილე-
 ბის ს, ვიდრე სასწავლებელს. ქ ბერანჯე გაეცნო პირ-
 ველათ ლექსთა წყობის კანონს, აქ დაიწყო მან პირვე-
 ლათ თავისი ლექს-სიმღერების თხზვა, ასე რომ ის 15
 წლისა პიერონში უკვე ცნობილი იყო, როგორც სიმღე-
 რების მთხვეელი. 1795 წელს ბერანჯეს მამა მოვიდა პი-
 ერონში. მან ინახულა შვილი და დიდათ გაუხარდა, რომ
 ბერანჯე იდგა სათავეში ზემოხსენებული კლუბისა; ის
 ამაცობდა ამით, მაგრამ ის კი არ ესიამოვნა, რომ ეს
 კლუბი ეკუთვნოდა იაკობინელთა წრეს. უნდა გაეხსენ-
 ნოთ, რომ ბერანჯეს მამას და საზოგადოთ მათ ჩამომავ-
 ლობას, უბრალო ხელოსნებს და მუშებს, რაღაც საგვა-
 რეულო ავთომყოფობა ქონდათ დაჩემებული. ისინი თა-
 ვის გვარს ძველის ძველ არისტოკრატიას ჩამომავლობათ
 თვლიდნენ, ამაცობდნენ ამით და იმედოვნებდნენ, რომ ოდეს-
 მე ისევ აღადგენდნენ თავის ბრწყინვალე ჩამომავლობას.
 ბერანჯეს მამამ თვისი გვარის გენეოლოგიაც კი გამოი-
 გონა და შეადგინა. სასაცილო იყო ეს ავთომყოფობა ბე-
 რანჯეს გვარისა, მერე ისიც მაშინ, როდესაც მათ წინ
 ინგროდა წოდებათა პრივილეგიები.

ღიახ, არ ესიამოვნა მამას შვილის ასეთი გადადგო-
 მა, ის დიდათ გაურისხდა მას, მის მამიდასაც, უბრძანა,
 რომ ის, როგორც არისტოკრატი, მოვალეა მიყვეს თა-
 ვის მამის კვალს და იყოს ერთგული შვილი მონარქისა.
 დაუხატა რა პროგრამა მოქმედებისა იაკობინელ შვილს,
 მამა ისევ წავიდა პიერონიდან. რასაკვირველია ბერანჯემ
 განაგრძო თავისი გზა და ის თხუთმეტი წლისა უკვე თავ-
 გამოდებული იაკობინელი იყო. 1796 წელს ბერანჯეს
 მამა საბოლოოთ დაბინავდა პარიჟში. აქ მან დაიწყო ჩა-
 რჩობა. ის იგირავებდა ნივთებს, აძლევდა ფულებს საში-
 ნელი სარგებლით და ისე გაიტაცა ამ ხელობამ, რომ ის
 ემსახურებოდა მას, არა როგორც რამე ფინანსიურ დაწე-
 სებულეობას, არამედ როგორც „ხელოვნებას ხელოვნები-
 სათვის“. საქმეში დასახმარებლათ პიერონიდან მან გამო-
 იწერა თავისი შვილიც. მართალია, ბერანჯე ძლიერ ყო-
 ჩალათ ეხმარებოდა თავის მამას, მაგრამ ამავე დროს სხვა-

და ეს ხელობა, და როდესაც მისი მამა დაიჭირეს ციხე-
 ში შეთქმულთა საქმეში ჩარევის მიზეზით, ის ღარიბებს
 უგირათ ურიგებდა ფულებს. ამ ფინანსიურმა საჭიროებებმა
 ლაციამ დიდხანს არ გასტანა და მალე დაუჭრა გაკოტ-
 რებული თავი ციხიდან გამოსულ ბერანჯეს მამას, რომე-
 ლიც უფრო მეტსა ხარჯავდა, ვიდრე შემოსავალი იყო.
 გაკოტრების შემდეგ მან გახსნა პარიჟში სამკითხველო.
 სამკითხველოს გამგეთ დააყენა შვილი და ამით მიეცა სა-
 შუალება ბერანჯესაც უფრო კარგათ გაეცნობოდა ლიტე-
 რატორთა წრეს და საზოგადოთ საფრანგეთის მწერლო-
 ბას. აქედან ის თანდათან იღებს მონაწილეობას სხვადა-
 სხვა პოლიტიკურ წრეებში, უხლოვდება იმ დროის გა-
 მოჩენილ მწერლებს, თხზავს თითონაც ლექსებს, რომელ-
 ნიც ხელნაწერათ ვრცელდებოდა ხალხში. ამ დროს ნა-
 პოლეონს უკვე ჩაკიდებული ქონდა საფრანგეთისათვის
 თვისი მძლავრი მკლავი. ბევრი თავისი ლექსით შეაქმუ-
 ხენინა შუბლი ამ დიდებულ კაცს მოლექსე ბერანჯემ.
 ხოლო შემდეგში, როდესაც ბურბონები კვლავ დაუბრუნ-
 დნ საფრანგეთის ტახტს, ბერანჯე ერთ უპირველეს ოპო-
 ზიციონისტს წარმოადგენდა. ბევრჯელ ქონდა მას შემთ-
 ხვევა მიეღო მეფის წყალობა, გამოსულიყო გაჭირვებულ
 ცხოვრებიდან, მაგრამ აი რას უთვლიდა ის საფრანგეთის
 მბრძანებელს მის მიპატივებაზე: „ღვე მათ (ბურბონებმა)
 მოგვცნენ ჩვენ თავისუფლება, და არა დიდება, ღვე სა-
 ფრანგეთი იყოს ბედნიერი და მე მათ უფასოთაც ვაქე-
 ბო“. ყოველი მისი ლექსი, გაქვეთილი მკაცრი იუმო-
 რით საფრანგეთის თავისუფლების შემბორკველთადმი, მას
 განსაცდელში აგდებდა და, როდესაც პირველათ 1821 წ.
 გამოვიდა მისი ლექსთა კრება, ის მიიწვიეს მეფის სასაწარ-
 თლოში დამნაშავეს სკამზე. სასამართლომ მიუსაჯა მას
 სამი თვით დაპატიმრება. ასეთივე ბედი ეწვია მას 1828
 წელს, როდესაც მეორეთ გამოვიდა მასი სიმღერები. სა-
 სამართლომ კიდევ მიუსაჯა მას ცხრა თვით ციხეში დაპა-
 ტიმრება და 10.000 ფრანკი ჯარიმა. მაგრამ ვერც ამან
 შეაშინა პოეტი და არა ტოვებდა ოპოზიციის ბანაკს.
 მარად მოყვარული თვისი სამშობლოს კეთილდღეობისა,
 მარად მებრძოლი მისი წინსვლისათვის ის გარდაიცვალა
 სამშობლო დედაქალაქში 1857 წელს.

როგორც ვხედავთ, ბერანჯემ საფრანგეთთან ერთათ
 განვლო მთელი ის ეპოქა, რომლის განმავლობაშიც ხან
 ეშვებოდა თავისუფლების ბაირალი ძირს და ხან იშლებო-
 და ისევე მალლა საფრანგეთის საბედნიეროთ. მწერლობის
 ყოველი მხარე ამ დროს განმავლობაში წარმოადგენდა
 მხოლოთ ყოველ-დღიურ ქრონიკას. ან ვისლა ქონდა
 იმის დრო, რომ ეფიქრა სხვა რამეზე! საღ იბოვიდა და-
 მატურგი თავისი პიესისათვის იმაზე საშინელ სიუჟეტს,
 რომელსაც აძლევდა მას სისხლით მორწყული პარჯის
 ქუჩები? რათ უნდოდა პოეტს ეძებნა თვისი აღმაფრთოვა-
 ნებელი საგანი, როდესაც მთელი საფრანგეთი წარმოად-
 გენდა ერთ დიდ ჩანკს, რომლის სიმები ძალაუნებურათ
 ათრთოლებდნენ მის გულს! რასაკვირველია, ვერც ბერან-
 ჟე აცდა ამგვარ ზეგავლენას და ის თვისი სიმღერებით
 მიდიოდა ხალხთან ერთათ ხელჩაკიდებული „წინ, წინ და
 წინ“! ის იყო არა მარტო პოეტი, არამედ ღირსეული
 მოქალაქეც. ბერანჯე პოეტი და ბერანჯე პოლიტიკოსი—ეს
 ორი ერთსა და ამავე განუყოფელს წარმოადგენდნენ. ლექ-
 სები მისთვის წარმოადგენდა საბრძოლველ იარაღს, ჩანგი

იყო მისთვის მხოლოდ ტრიბუნა, საიდანაც მოისმოდა მკვერმეტყველური პოლიტიკოსის ხმა. მისი ჩანგის სიმები ძვერადენ ხალხის გულთან ერთად. ხალხის სიხარული, მისი ვაება—აი ის წითელი ძაფი, რომელიც გაბმულია ბერანჯეს ლექსებში. როგორც ვოლტერს—მას სძავდა ყოველივე, რაც კი პაროვნების შემბორკველი იყო; თავისუფლება, თანასწორობა და ძმობა—აი მისი საბრძოლველი პრინციპები. როგორც რუსსო—ის თხოულობდა ცხოვრების პირობების შეცვლას, მის გაუბრალოებას. ეს „გაუბრალოება“ ესმოდა მას, არა როგორც პროგრესის უარყოფა, არამედ როგორც ბედნიერების საყოველთაო განაწილება. ამაში იყო მისი იდილიის ძალა, ამან აამაღლა ბერანჯე საყვარელ სამშობლოს თვალში და სამშობლომ კიდევ დააფასა ღირსეულად ღირსეული მამული-შვილი.

შინაურ მიმოხილვა.

ჩვენი ქალაქების თვითმართველობებს არ უღიმის ბედი და არა. აქამდინ თფილისი იყო დაავადებული და ადმინისტრაციის დოსტაქრობა შეიქნა საჭირო ერთ-ერთი კუნძის მოსაცილებლათ. ახლა იმავე სენმა შეიპყრო ბაქოც და უკანასკნელ არჩევნებზე პარტიები სარწმუნოებრივ-ეროვნულ ნიადაგზე დანაწილდენ; ერთი მხრივ იდგენ მაჰმადიანი თათრები, მეორე მხრივ ყველა სხვა ქრისტიანი ერები; დაახლოვებით ბაქოს უკანასკნელი არჩევნების საქმეს, სამწუხაროთ, ვერ ვიცნობთ, მაგრამ ეს კი ვიცით, რომ ადგილობრივი მკვიდრი (თათრები) დიდი ხანია უკმაყოფილოა თავისი ბატონ-პატრონების; ვიცით ისიც, რომ ეს ქალაქის მამები ძალიან ნაკლებათ ზრუნავენ ქალაქზე და ქალაქის მცხოვრებლებზე; ვიცით, რომ ბაქოს მკვიდრს დარში უწყობა და მტვერი ახრჩობს, ავდარში კი ღვარი და ტალახი. ვიცით ისიც, თუ როგორ არის დაყენებული პირველდაწყებითი სწავლის საქმე, რომელიც უმთავრესათ საყურადღებოა ხალხისთვის და სხ. და სხ. საითაც უნდა მიიხედო ქალაქის საქმეებს სრული უყურადღებობა ეტყობა. და ამის მიზეზი სწორეთ ის გახლავთ, რომ ქალაქის მართვა-გამგეობა „კულტურისან“ ერების მტაცებელ კაპიტალისტების ხელში იყო. წინეთაც აღნიშნეთ და ახლაც ვიტყვით, ბაქოში მოსული ხალხი დროებითი მცხოვრებელია. თუ მისი აფერები განხორციელდა, მაშინ ფულიან ტუზათ იქცევა და ბაქოში ცხოვრება არ დაქირდება. თუ ვერ გამდიდრდა და მაღლა ვერ ატოცდა, მაშინ ან მთლათ გამოეცლება ბაქოს, ანა და ისეთ საფეხურზე ჩამოიწვეს, რომ ქალაქზე კი არა, თავის თავზე ზრუნვაც აღარ შეეძლება. ამით აიხსნება ის, ბაქოში გამეფებული აზრიც, რომ საქმის მკოდნე და ენერგიით სავსე კაცი ბაქოს ქალაქის თავათ არ დადგება, ან კი რა აზრი აქვს, როცა ამისთანა კაცი უმისოთ მეტს იშოვის და მოაგებს(!). მართლაც, ესენი ბევრს იგებენ, მარა მკვიდრთა უმრავლესობა, ის უმრავლესობა, რომლის ჯიბეზედაც არის დამყარებული ბაქოს მილიონიანი ბიუჯეტი, კი ბევრს აგებს ასეთი ადამიანთა ხელში ქალაქის საქმეების ჩავარდნით. აბა, მოიგონეთ რა უზრუნია ამ «სამრეწველო» ქალაქს იმ ათი ათასებისათვის, რომელთა ნაოფლარით მდიდრდებიან ავანტიურისტები და არა-ავანტიურისტები? არასოდეს არაფე-

რი და არც საკვირველია. ესენი გამველები არიან და გამველებს რა ენაღვლება, თუნდ მის შემდეგ ქვა ქვაზედაც ნუ ღარჩება!

აქ მხოლოდ ეს თათრები-მაჰმადიანები არიან მუდმივ მცხოვრებნი და რაღა საკვირველია, თუ მათ უფრო იგრძნეს ასეთი მდგომარეობის არა სასურველობა. ჩვენ არ ვამბობთ, რომ მარტო მაჰმადიანები გრძნობდენ ამ უწყსრიგობის სიმწვავეს, სხვა ერის შვილიც ბევრია მათ ტაფაში, მაგრამ ისინი ხმას უფლებას მოკლებული არიან და არ შეეძლოთ საქმეში ჩარევა; რომ შეეძლებოდათ, მაშინ, დარწმუნებული ვართ, არც მაჰმადიანებს ექნებოდათ მათ წინააღმდეგ არაფერი და არც ამათ მაჰმადიანების. ადგილობრივი პრესის ზოგიერთი წარმომადგენელი მწუხარებით აღნიშნავს „უკულტუროთა კულტურისნებზე გამარჯვებას“, როგორც მაჰმადიანთა პარტიის გამარჯვება მონათლეს, მაგრამ ეს უტოლდინარობისაგან წარმომდგარი გაუგებრობის შედეგია.

ჩვენთვის აშკარაა, რომ ბაქოს უკანასკნელი არჩევნები ასე თუ ისე წვრილი ბურჟუაზიის სხვილზე გამარჯვებაა. ვიცით, რომ ვერც ახალი პარტია მოაწყობს საქმეს სასურველათ, ნამეტურ მშრომელი ხალხის ცხოვრების პირობათა გაუმჯობესებით, მაგრამ მაინც უფრო სასიამოვნოთ მიგვაჩნია მათ ხელში საქმის გადასვლა. თვით ქალაქის გაწმენდა-გასუფთავებაზე, პირველდაწყებით სწავლაზე, მცხოვრებელთა წყლით უზრუნველყოფაზე და სხვა მისთანებზე მაინც უფრო იზრუნებენ, რადგან თითონაც გრძნობენ ყველა ამ ნაკლს... ესენი უკეთ მოაწყობენ საქმეს და სანანებელი აქ არაფერია...

* *

ბათომს ჯერ არჩევნების იარები არ განახლებია, მაგრამ უთავობამ კი გაუჭირვა საქმე. სწორეთ, მისთვის მოკვდა განსვენებული ლ. ასათიანი. დღეს ახირებულ მდგომარეობაშია ჩვენი ბათომი: მისი კოლლეგიური გამგეობა ორი წევრისაგან შედგება, რომელთაგან ერთს ერთ ნახევარი ხმა აქვს და მეორეს ერთი.

ლათინელებმაც კი იცოდენ, რომ კოლლეგია სამხე ნაკლებისაგან არ შედგებოდა (tres faciunt collegium) და დღეს ეს მარტო „V. B.“-ს და ზოგიერთ ჩვენ მეზობელ გაზეთს არ ესმის... ვისაც თვითმართველობის წესის რამე კი გაეგება და ან რათმე მიაჩნია ის, იგი უექველათ ეცდება ასეთი ანორმალური მდგომარეობა ააცილოს ქალაქს. მაგრამ სამწუხაროც ის არის, რომ ბათომის საბჭოში არის ერთი «პარტია» (იძულებული ვართ ეს სიტყვა ვიხმაროთ, თუმც ეს სიტყვის და თვით ასოების შეურაცხყოფა!), რომელიც მთელი თავისი მოქმედებით ამ პრინციპის უარისმყოფელი და შეურაცხყოფელია; შემთხვევით და ჩვენ მოღვაწეთა წყალობით დღეს ამ „პარტიის“ წარმომადგენელს აქვს მინიჭებული ის ერთ ნახევარი ხმა, რომელზედაც ზევით მოგახსენეთ და ამიტომ ყოველ ღონისძიებას ხმარობს შეიჩინოს ძალითმაცხოვნობა. არც გასამტყუნარია, უნდა ეცადოს კიდევ, მაგრამ სად არის საბჭო, რას უცდის და რას აგვიანებს საქმის გამორკვევას? ნუ თუ უთავობა და უთაურობა ურჩევია? ან ასე ძნელია იმისი გამორკვევა მესამე წლის განმავლობაში გამოაკლდა გამგეობას ასათიანი თუ მეოთხის? სირცხვილია ასეთ საგანზე კამათი, ბათომელებო, სირცხვილი: საკმაოა, არჩევნების ოქმები აიღოთ, უბრა-

ლო არითმეტიკული გამოანგარიშება მოახდინოთ და, თუ კანონი არ გართმევთ, ნუ დაკარგავთ აუცილებლათ საჭირო უფლებას...

* *

თფილისსაც მალე დაუდგება არჩევნების დღე, მაგრამ ჯერ არაფერი არ ემზადება და არას ფიქრობს. ვერ ვხედავთ ვერც პარტიების მზადებას, ვერც პროგრამებს და ვერაფერს. ნუ თუ მართლა ისე კარგათ მიყავს საქმე ჩვენ თვითმართველობას, რომ არაფერი ნაკლი არა აქვს და საჭირო არ არის რისამე მინც გასწორება? არა, ბატონებო. საჭიროა დროზე შეუდგეთ საქმეს, თორემ მარტო ეროვნებათა თანასწორი წარმომადგენლობა ვერაფერი ნუგეშია ქალაქის უმრავლესობისათვის. გარწმუნებთ, ისეთი ტკბილი და ჰარმონიული მეგობრობა დამყარდება ახალ საბჭოშიაც, თუ გინდ ცხრა ერის წარმომადგენლები შეუშვით შიგ, როგორც დღეს სოლოლაკელებს აქვს, თუ ამრჩევლებმა ეროვნების მეტს არაფერს მიაქციეს ყურადღება და რამდენათ შესაძლებელია, ხალხის გულშემატკივარნი არ გაიყვანეს. დღევანდელი ქალაქის ცხოვრება ისე მარტოვი არ არის, როგორც წინეთ ყოფილა, და ამ თავითვე უნდა გამოიჩვენეს, რა უფრო საჭირო და საზრუნავია, რა გვინდა დღეს და რის გადადება შეიძლება სახელით. მხოლოდ ასეთი გათვალისწინებისა და პროგრამის შემუშავების შემდეგ, უნდა მოხდეს არჩევნები. მაშინ ეკალინება მკვიდრსაც ვის მიანდოს საქმის მართვა-გამკეობა.

სხვა-და-სხვა საბჭები.

შინაგან საქმეთა მინისტრმა სახელმწიფო წესწყობილებისა და საზოგადო მშვიდობიანობის შესახების დებულების მე-7 მუხლის თანახმად საჭიროთ ცნო შემოღებულ იქნეს გაძლიერებული დაცვის წესი შემდეგ ქალაქებში: რიგასა, იურიეისა, მინსკსა, მოგილევისა, იაროსლავსა, სარატოვისა, პოლტავისა, სამარასა, კიშინევისა და ვილნოს გუბერნიისში.—გამოცხადდა მთავრობის განკარგულება, რომლითაც ერთი წლით გაგრძელებულია ვადა გაძლიერებული დაცვის წესისა თურქესტანის მხარის ზოგიერთ ადგილებში.

გაზეთ «ივერიის» დროებით რედაქტორათ დაამტკიცეს ალ. სარაჯიშვილი, ხოლო «ცნობის ფურცლის»— ალ. ჯაბადარი.

საერო განათლების სამინისტროში ირჩევა კითხვა პირველდაწყებითი სასწავლებლებთან კოლლეგიური სამზრუნველოების დაწესების შესახებ. და თუ ეს წესი შემოიღეს, დარწმუნებული ვართ ხელს შეუწყობს ამ სკოლების მღვლელობის საქმეს.

გუშინ, რვა დეკემბერს, დაიწყო თფილისის ქალაქის გამგეობის ყოფილი და ზოგი ახლანდელი წევრების საქმის გარჩევა სამოსამართლო პალატაში.

გასულ კვირას (2 დეკემბერს) მოხდა „რუსეთიდან გადმოსახლებულთა თფილისის დამხმარებელ საზოგადოების“ კრება, რომელსაც 510 წევრიდან მხოლოდ 14 დაესწრო. ამ საზოგადოების მოქმედებას მისი ხარჯთაღრიცხვითაც ადვილათ წარმოიდგენს მკითხველი: 1901 წელს

შემოსავალს ქონია სულ 2100 მან. მომავალი წლისთვისაც გასავალი აქეთ ნაანგარიშევი იგივე 2100 მან. სხვათა შორის ახალი სოფლის დედოფლის წყაროს დასახლების ისტორიაა საინტერესო. დაუსახლებიათ სულ 60 კომლამდე, რომელთაც ციებ-ცხელებისა თუ სხვა პირობებისაგან ისე გაჭირვებიათ საქმე, რომ ბევრი მათგანი დახოცილა, ბევრი აყრილა და თფილისისაკენ წამოსულა და ბევრი ისევ უკან, რუსეთში, დაბრუნებულა.

გუშინ დაიწყო თფილისის გუბერნიის თავად-ახნაურთა კრება, რომელიც სხვათა შორის განიხილავს კომისიის წინადადებას უმაღლესათ ნაბოძებ 40 ათასი მან. მიხმარების შესახებ. კომისიას თფილისის გუბერნიის ხვედრი ოცი ათასი სულ სტიპენდიათ დაუნაწილებია ამ ნაირაჲ:

1) 7,550 მან. უნდა მოხმარდეს უმაღლეს სასწავლებლებში მყოფ ვაჟთა და ქალთ; ვაჟებისათვის უნდა დაარსდეს 5 სრული სტიპენდია ოთხას-ოთხასი მანათისა (სულ 2000 მ.), 8 ნახევარი სტიპენდია ორას-ორასი მანათისა (სულ 1600 მ.), 25 შემწეობა სწავლის ფულის გადასახდელათ ას-ასი მან. (სულ 2500 მ.); ქალებისთვის 2 სრული სტიპენდია ხუთას-ხუთას მანათისა (სულ 1000 მან.), ერთი ნახევარიანი 250 მან. და ერთი შემოწება 200 მან. (სულ 450 მ.).

2) 7450 მან. უნდა მოხმარდეს საშუალო სასწავლებლებში მყოფ ვაჟთა და ქალთ; ეს ფული ასე უნდა განაწილდეს: ვაჟებისათვის უნდა დაარსდეს: 10 სრული სტიპენდია სამას-სამას მანათიანი (სულ 3000 მან.), 11—ნახევარიანი ორას-ორასი მან. (სულ 2200 მ.), 20—შემწეობა სწავლის ფულის გადასახდელათ სამოც-სამოცი მან. (სულ 1200 მან.); ქალებისთვის: 15 შემწეობა სწავლის ფულის გადასახდელათ 70 მანათი თითო (სულ 1050 მან.).

3) 5000 მან. უნდა მოხმარდეს ქალთა და ვაჟთა მომზადებას საშუალო სასწავლებლებში მისაბარებლათ; აქედან ვაჟთათვის 10 სრული სტიპენდია სამას-სამასი მან. (სულ 3000 მან.) და 10 შემწეობა ას-ასი მანათისა (სულ 1000 მ.); ქალთათვის—10 შემწეობა ას-ასი მან. (სულ 1000 მ.).—ამ რიგათ სულ 128 ბავშვს მიეცემა სტიპენდია-შემწეობა.

16 დეკემბერს დანიშნულია გურიის ანხანაგობის „შუამავალის“ წევრთა წლიური საზოგადო კრება ქალ. ოზურგეთში.

ქ. განჯაში, 28 ნოემბერს, ჩამოახრჩვეს, სამხედრო სასამართლოს განჩინების ძალით, ავაჯაკი მემული-ველი-პაჯი.გაშიმ-ოლლი.

როგორც ვიცით, განზრახვა ქონდათ საიუბილეო გამოფენა კვლავ განეხლებინათ მომავალი წლის მაისიდან; სამეურნეო საზოგადოების საბჭოს განუხილავს ეს კითხვა და, რადკან არც მისი მოვლა-პატრონობის მსურველი გამოჩენილა მკოდნე პირებში, არც საჭირო ფულის წარდგენის მსურველთა საკმაო რიცხვი და არც იმის იმედი ქონია საბჭოს, რომ განახლებული გამოფენა დაფარავს წლევენდელ დეფიციტს და მომავლის ხარჯსაც, ამიტომ გადაუწყვეტია, გამოფენის სრული ლიკვიდაცია

მოხდინონ და ამოუწვიეთ სალიკვიდაციო კომისია (თავ. ანდრონიკაშვილი, პ. ყიფიანი და ევანგულოვი), რომელმაც უნდა განაღდოს გამოუფენის შენობების მასალები და მით ცოტათი მაინც დაფაროს მომხდარი დეფიციტი, რომელიც, როგორც გამოიკვია, 24 ათას მან. უდრის.

ქუთაისიდან გვწერენ, რომ ჩვენი ნიჭიერი არტიტი ქალი, ნინა ჩხეიძე, ამ ჟამათ მძიმე ავით არას და თან მატერიალური უსახსრობა ნებას არ აძლევს თავს უეჭიმოს. ზოგიერთ გულშემატკივრებს და მის სცენით ამხანაგებს განუზრახავთ ამ ნიჭიერი მსახიობის სასარგებლოთ წარმოდგენის გამართვა.

იქიდანვე ვგატყობინებენ, რომ ქალაქის საბჭოს ერთხმით გადაუწყვეტია ვ დეკემბრის სხდომაზე, უფასოთ დაუთმოს თეატრი სახალხო წარმოდგენების კომისიას.

გამოცხადებულა შემდეგი ბრძანება საჯარო განათლების მინისტრისა: «საჯარო უნივერსიტეტის მთავრობისაგან ამ ბოლოს დროს მოსულ მოსწავნებათაგან ჩანს, რომ ამ უნივერსიტეტში მიმდინარე სამოსწავლო წლის დამკვიდრან მესურთ გულის სტუდენტების უმრავლესობა სისტემატიურათ დევნიდენ იმ ამხანაგებს, რომელნიც თავიანთი მკაცრების ერთგული დაჩხენ, სტუდენტების შარშანწინდელ მოძრაობაში მონაწილეობა არ მიიღეს და თავის დროზე კვამენებიც დაიჭიკეს. უმრავლესობას კი ქეხებდენ ის სტუდენტები, რომელნიც შარშანწინდელ მოძრაობაში მონაწილეობის მიღებისათვის გამოარჩეს უნივერსიტეტიდან და შემდეგ ისე მღებულ იქნენ. ეს დევნა იმით აისხნება, რომ უმრავლესობა მესურთ გულის სტუდენტებისა, რომელიც მოძრაობაში მონაწილეობისათვის დროებით გამოარჩეს იქნა უნივერსიტეტიდან და მის გამო დაეკარგა ერთი წელიწადი, შურით შეეურუნდა იმ ამხანაგებს, რომელთაც მშვიდობადაც განაგრძეს სწავლა, მით მოიგეს ერთი წელიწადი და ბეგრძა კიდევ დაამთავრა გურსი. მესურთ გულის 124 სტუდენტებისაგან ამ უწესობის დასში ურევან 95 კაცი, მათ შორის განსაკუთრებული როლი აქვთ მკიდროთ შეკავშირებულ ჯგუფს ებრელებისას, რომელთა რიცხვი 50-ზე მეტია. ამ დასს მიუხრამედიანის ფაგულეტის მეოთხე გურსის დიდ-ძალი სტუდენტობა, რომელნიც 1899 წლის არეულობაში ურენ. ეს მოსწავნებელი დევნა კი მითი გამოისცა, რომ ამ მიმდინარე წლის ოქტომბერში უწესობის დასის სტუდენტებმა მოთხოვეს პროფესორებს—მხოლოდ ისინი მიეშვათ ლექციების მოსასმენათ და სასწავლო-დამსმარებელ დაწესებულებაში სამეცადინოთ, რომელნიც მათგან შედგენილ საბუში იყვენ ჩაწერილი. მათ საბუში კი უვლას ისინი, რომელთაც 1899 წელს კვამენები დაიჭიკეს, გამოტოვებული იყვენ: გარდა ამისა თსოულობდენ, რომ ვინც მათ საბუში არ არიან, მათთვის არ მიეცათ ორდინატორობა, ასისტენტობა და სსკ. თანამდებობანი, პროფესორების უმრავლესობამ არ მიიღეს ეს მოთხოვნა, ზოგიერთები-კი უწესობის მოლოდინის მიშით რამდენათმე დაუვენ ნებას და ამის შედეგი ის იყო, რომ რამდენიმე სტუდენტი-ქვიმი დათხოვნილ იქნა ლაბორატორიიდან და კლინიკიდან. რექტორმა წესაურება ვერ აღადგინა. ნოემბრის 28-ს უწესობის დასმა ცადა მხარი მიეცა საჯარო საბუთათლო ინსტიტუტის 1 გურსის სტუდენტებისათვის და სცემს

ზოგიერთ მოსამსახურეს უნივერსიტეტისას, შემდეგ გამოვიდა ქუჩაზე, სადაც მას გვერდით ამოუდგან სსკ სასწავლებლების რამდენიმე შეკრდები, მოასდინა დროისტრანცია და ფანჯრები ჩაუშტკრია «იუნი კრის» რედაქციას, მაგრამ შეკავებულ იქნა პოლიციისაგან. დაიჭიკეს 70 კაცი, მოკლე ჩვენება ჩამოართვეს და მალე ისევ გაუშვეს. მეორე დღეს უნივერსიტეტში თავი მოიყარა ორასმა კაცმა, და სკა ქონდათ, საბუთათლო ინსტიტუტის 1 გურსელებისათვის თანაგრძნობის გამოცხადების შესახებ. მცირედა უმრავლესობით გადაწყვიტეს შეწვევით სწავლა და გადაწყვეტილება ასრულონ კიდევ. ნოემბრის 30-ს ამ გადაწყვეტილების სასწრულებათ 300 სტუდენტმა მოიყარა თავი პროფესორების მაქსიმენკოსა და ზაგურსვის ლექციებზე, შექნეს უვირილი, სტენა, მიქარა და თავი მოსხვის რამდენიმე შექმან, მურალი სენის დამყენებელ სთხისას, პროფესორ ზაგურსვის და რამდენსამე სტუდენტს სული შეურესდათ. იმ დღესვე ხამეადღეს 3 საათზე 300 სტუდენტებმა თავი მოიყარეს თეატრთან, იმდერეს აღკრძა-ლელი სიმღერება, მაგრამ პოლიციამ გაუფრტა. დეკემბრის 1 უნივერსიტეტში ისეთი უწესობა მოასდინეს, რომ ლექციები უნდა შეწყვიტათ. უნივერსიტეტის მმართველობის განჩინებით 52 სტუდენტი, რომელთა მონაწილეობა უწესობაში ექვს გარეშე, გამოარჩეს იქნენ. ადგილობრივმა სასწავლო მთავრობამ მოთხოვა ნება დამართო სწავლების 30 დეკემბრამდინ შეჩერებისათვის. ჩაუუფიქრდი რა ზემოთ მოსწენებულს, დიდათ შევწესდი, რომ ის სხლგანლობა, რომელიც უმდღეს სასწავლებელს ათავებს, ნებას აძლევს თავის თავს, თუნდ უნივერსიტეტის კედლებს შორისაც, მოასდინოს უმზგავსო, შეუფერებელი და ძაღმომკრების მომასწავებელი უწესობა, რაც სრულიად არ შეეფერის ზრდილ ადამიანს და გარდა ამისა ტლანქი ძალა ისმა უეს პროფესორებსა და უდანაშაულო ამხანაგებზე, რომელთაც სწავლის გავრძელება სურდათ. ვიგულისხმე რა, რომ უწესობა მოასდინა დიდა უმცირესობამ სტუდენტების საერთო რიცხვისამ (სულ 1300-ოდე კაცია), რომელთაც სწავლა არ უნდა, და რომ ლექციების შეჩერება აწებს დიდ უმრავლესობას სტუდენტებისას, რომელთაც სწავლა სურთ და უწესობაში მონაწილეობა არ მიუღიათ, მე წინდადებას ვაძლევ საჯარო ოქტის მზრუნველს: 1) არ შეჩერონ ლექციების კითხვა, არც ლაბორატორიებისა, კაბინეტებისა და კლინიკებში მეცადინეობა. ვისაც სწავლა სურს, მათ უვლათ ფრით სელა შეეწონ: 2) დაეკლონ უნივერსიტეტის მმართველობას გამოიძინოს უწესობაში მონაწილე სტუდენტების დანაშაულობა და შესაფერის სასწავლო გადაწყვეტოს მათ; 3) ეთხოვონ პროფესორებს უოკელი დონისძაბებით მხარი მიეცენ იმ სტუდენტებს, რომელნიც უწესობაში მონაწილეობას არ იღებდენ, აგრეთვე იმათ, ვინც სწავლა დაამთავრა და ლაბორატორიებში და სსკ. მეცადინეობენ; 4) გამოცხადონ იმ სტუდენტებს, რომელნიც გურსს ასრულებენ, რომ მათგანი ვინც სელს შეუძლის სწავლის მიმდინარეობას, 1902 წ. სასკელმწიფო კვამენებზე არ იქნება მიშეკებული.

კორესპონდენციები.

დ. სამბროლია. დ. სამტრედიის ბიბლიოთეკა მოთავსებულია ბ. კალაძის წიგნის ძალახაში, სადგურის სსლო. მის შესახასავათ საზოგადოება (კატრები) ისდის წლიურათ 180 მ. ეს ფული შემდეგ გადადის ბ. კალაძის ხელში, რომელიც იწერს გახუთებს სრულ «თავის ტყავს». წელს სამკითხველო ღებულბს შემდეგ გამოცემებს: «გავაზს», «ნო-

ყოფილი „ოზონი“, „ნიკა“, „იკია“, „ცნობის ფურცელი“, „კვალა“, „მოგზაური“, „ჯეჯილი“, „მოამბე“, „კავკასიის ვესტნიკი“. წიგნის მალაში სამეითსკელოს სსსარგებლოთ დგას „კრეკა“, რომლის შემოსავალს აჩავენ არ ამოწმებს და, ისიც ბ. კლამას სრულ გამგებლობაში არის. სამწესარო მოკლენა, მკითხველო, ასეთი ახლოეთიანში, ინტელიგენციის ასეთი გულგრილობა, მარა უფრო სამწესაროა ის მოკლენა, რომ ვახუტები მისვლისათხავე სასლში მიაქვს ბ. მასარაქს და სამეითსკელო „ზარდადებული“ რჩება.

გადავიდეთ შოკლასე. ერთკლასიანი სამინისტრო შოკლას 1900 წელს გადაკეთდა ორკლასიანათ (ამ შოკლასის გადაკეთებაზე ბეკრი იხრუნა მასწავლებელმა მ. ჩიგოცემ) აგებული იქნა ქვის შენობა, რომელიც 10000 მანეთი დაჯდა. კომოლოთ შოკლასის გარეგნული მოწოდებაა. სული კი სული სხვაა. და სწორეთ კომოლოთ გამსდარა ავით სამიტრედიის შოკლასში. მასწავლებლები ამდენათ „ებუტებიან“ ერთმანეთს, რომ მათი ერთმანეთში ოფიციალური მიწერმოწერა ჯერეთვე მთელ კანტონარას შეადგენს. და რა თქმა უნდა, ასეთი უთანხმოება, სხვა რომ არა იყოს რა, ზედაგოგიური პრინციპის დარღვევა მანაც არის.

ასლა გზები ვნახოთ. მარა რაგორ ვნახოთ ყველა გზებში, რომ ორი-სამი ბიჯის გადადგმაც კი მხელა. საკმარისია ერთი დღის წიგმა, რომ აქაური ქუჩები ფელამუშათ საკსე ქვას დაემტკავონ. აქა იქ ნიაღვარს ორმოები გაუკეთებია, და ღამით მავალი კაცი უცებ წელამდე წუმბეში იფლება. ნუ დავგავიწყდება, რომ სამიტრედიამ მდიდარი დაბაა, და ამ გზების გაკეთება არ გაწევრებს წელში სასოგადობას, მარა ყველაფერს უნდა ჯერ გული და მერე თავი.

მე-ნი.

პურიბა. რაც დრო გადის, ავითმყოფობა და მრავალწინა გადაძლები სუნი დღითი დღე ვრცელდება ჩვენში, რამაც გამოიწვია ავითმყოფობის და ფერშლების გამრავლება. მარა ზოგი მათგანი იმიტომ კი არ გამრავლებულან, რომ ბუნებრივ სოფლებს მალამოთ დადებოდან, წინააღმდეგ, დასმარების მაგიერ სულთამსუთავათ მოკლდინენ მათ. რაგორც ვიცით, დღევანდელი ცხოვრება ფულთი იზომება და ამ ვახუტონების იდეალიც აქეთვე მისწრაფის, სოლო ამ მიზნის მისაღწევით კი არავითარ საშუალებას არ ერიდებიან. სმირათ შესვლებით გუჩრის დაბა სოფლებში ფერმალს, რომელიც თითონ ამხადებს წამალს და ახასის საღიწალს მანეთათ ასადებს. მაგალითათ, მან ინახულა ავითმყოფი და აილო „ზრგონია“ ამას არ ჯერდება, ის ეუბნება ავითმყოფის ჭირისუფალს: „ავითაქმი რა გინდა, ტუეილათ დროს დაკარგავ და ცხენის ქირა გავიკავ, მე კი სასლში მარ წამლები, გაგიკეთებ და, ავითაქმი რომ გადაგასდევინებენ, იმის ნახეკრათ გაინგარნიშებო“. მიუხედავით იმისა, იქნებ, რაც ავითმყოფს აჩვენებს ის წამლები არც კი ქონდეს მას, ის მანაც თავის წამალს ასადებს და ავითმყოფის მოჩინისთვის თავს არ იტყენს. ვინცობა, ამ ნაირი სრიაკები მას გაუგეს, მაშინ ბინას იცვლის, ამ სოფელს შორდება და სადმე ავითაქმის ახლო ბინადება, იტყენს მუათუქქსთან მეგობრულ კავშირს: თუ სადმე ავითმყოფთან წაიყვანეს, მათთანავე ავადებს, ბლომით გამოიწეროს მკურნალობა წამლები, სამაგიეროთ მანათში ახასის პირდება. აი ამ ნაირი შეერთებული ძალით მოქმედებენ ეს ვახუტონები. ამ კატეგორიის ფერშლები ქალაქის ადგილას სამსახურს უფრთხიან. ერთ მათგანს, შეამდეს სუთ-თუშინიანი ადგილი ქალაქში, მარა უარი განაცხადა:

„მე სოფელში ბატონს მეძინან, შემოსავალიც ათი თუნიანი მეტი მაქ და სუთ თუშინიანი ადგილზე რაგორ დაგდებო“. თუ რა გვარს სპეციალური ცოდნით არან ადგურებინ, ან რაგორათ წამლობენ ავითმყოფებს, ამას ნუღარ ივითხვით. იმის ნაცვლათ, რომ მძიმე ავითმყოფისთვის ქიმი დაბარონ, აი რას გაძინან: „ექიმმა ჩვენზე მეტი რა იცის, თუ მოსარჩენია ჩვენი კი მოვარჩინოთ...“

ბ. ჩ.

იტიტიტი იტიტიტი იტიტიტი — მტრეტიტი მთიანიოლიტი

მიათურა. თითქმის ერთი წელიწადია, რაც შვი-ქვის წარმოება შეწყდა. დაიწყო ჭიათურა და მისი მიდამო ატრანელმა „კრიზისმა“. სანგრძლივი ცუდაობაში სსსკათა შორის ორმა ჯგუფისც იბინა თავი, კერეთ წოდებული ქვემოურები და ზემოურები. ორთვე ჯგუფი ტარელ მელაქაქების და ლსინიო უქმაქებისაგან შედგება; მოიფრინ თავს ეს ვახუტონები და ბარის ერთ თავში გაჩენენ საუკუდმართო ლსინს, ამავე დროს ბარის ბოლომდე მორე ჯგუფი ატრანელს ქიათს. ამ დროს ბარში გაულა შეუძლებელია, ან ერთ ან მორე ჯგუფს წაწვდება და გინდა თუ არა უნდა „თანაფერძნო“ და გულში კი გადაწვიტო, რომ ჭრილობით სიკვდილი, ან დასახარება მოკვლის. ბოლოს, როცა ბარის ძალას მათი ვინება, დამოჩინდება წამოიშლებთან სტეენა-სიძეურით, სანჯლების ტრიალ-ტრიალით, ქვების სროლით, სელეკტების ქნეით და ბარის ერთ თავიდან მორეკსკენ გაწვიან.

კი ამას, ვინც წინ შესვდება; თუ ეკუთვნის მათ ჯგუფს, უსათუოთ შეიერთებენ და თუ მორე ჯგუფისაა ანდა ორივე ჯგუფზე გარეშე მყოფია, მაშინ კი ბიჭობაზე მიდგება საქმე. ასე ამნაირათ მიემტკავრებიან ამ ჯგუფისაგან, რომელიც მეტოქეობას უწევს და სმირათ ეს შესვლდა ბოლოვდება ორივე მხრის სისხლის დკრით.

მაგალითათ წინაზე ვილაც ს—მე თავის ამქრებით მოზირდაპირე მ—ძეებს და მის ამქრებს შეეტყვენ პირველი ქვემოურების, სოლო მორენი ზემოურები. მორე, კ—ვა და ისევე ს—მე გაემტკავენ ურთაერთს, მსოლოთ ს—მე მძიმეთ დაჭრეს; მესამე, ნ—მე და ს—ლი შესვლენ ერთმანეთს, ნ—მემ დაჭრა ს—ლი და ნ—ის მომხრემ ს—ლის ქამაგი და კიდევ მრავალი. ამნაირი ამბები ყოველ დღე ეუბნება ჭიათურას და მის მიდამოს. მართალია ეს ერთი ხანა ჭიათურაში იარაღის ტარება აკრძალეს, მაგრამ ამ ბატონებისთვის კი არა, რომლებსაც ადამიანის დასახარებას არაფერი უჩვენიათ. არა, იარაღს იმას ხსნიან, ვინც სტუმრათას ერთი ორი დღით ჩამოსული, ან და ვინც დაბალ დობეს წარმოადგენს. საჭიროა სწორეთ ამ არა სასურველ გარემოებას ჯეროვანი ურდადება მიექცეს, ვისგანაც ჯერარს.

დასასრულ ორიოდ სიტყვა მინდა მოგახსენოთ ბ. ლოლობისპირელის წერილის შესახებ („კვალის“ № 41, სოფ. საჭილას). სსსკათა შორის ბ. გორესპირდენტი ამბობს, რომ ორივე საზოგადოებაში (საჭილას მარნისა და სსკ. ილორისა) 600 კომლამდე მცხოვრები ირისებაო, ნამდვილათ კი 1500 კომლასაც აღემატება. ბ. ლოლობისპირელი გვიამბობს ორპირ—თბილისის გზატკეცილის და მისი ბოგიურების ამბავს და სსსკ გზებზე, ან ბოგიურებზე კი არაფერს ამბობს, რომელიც ბეგრათ უარესს მდგომარეობაში არიან. ორივე საზოგადოება ნიუთიერ შეძლებითაც ჯობნის მასლობელ სოფლებს, მასთან უკველივე სახეგავს, სიდეულობას და სელით ნაწარმოებსაც გვარის ფასებში ასადებს ადგილობრივი მკვიდრა.

სამეშაოსაც, ოთხ აბაზამდე აიღებს მეშა სელი კარს გადა-
დმა. ამისთანა მომხრულ და შეძლებულ სოფელში, როგორც-
თაც ნაჩვენებია მაქს, ბუკ სავაჭრო დაწესებულებას მოკლე-
ბუღინი არიან. მსგ. სასოფლო ქსენონს, ბანკს, წიგნთ-საცავ-
სამეცნიეროებს, საკვირეო შკოლას. ორივე საზოგადოებაში
ორი სამინისტრო შკოლაა, მარნისაში ორ კლასიანი და ილო-
რისაში ერთ კლასიანი. მარნის საზ. საში წელიწადი რაც ორ-
კლასიანთ გადაკეთეს, მხოლოდ ილორისაში გადაკეთების მა-
გივრათ დაწესდა და ისევე ის დაიარსეს, რაც აბხაზების დროს
ყოფილი დაწესებულება-სამეცნიეროა. აი, ამითხეა სწორეთ ნათქვამი:
«უცხოე თავი თქვენს ძალას აყენებს». და ბოლოს ბ. ლო-
ბობისპირელს ამოუხედავია რადაც სოფელში იყარით გაცემუ-
ლი ორი საქმე და აცხადებს: „ამ თვსებში ვი არა ამ თვსე-
ბში გაკეთდებოდა“. მართალია საჭიროა, სოფლის ფული
მეტი ეკონომიით ისარგებოდეს, მაგრამ ავთ, თუ კარგათ მა-
ინც გაკეთდა საქმე და კარგი იქნებოდა ის 250 მ. მოკლეს-
ნობა ბ. ლობობისპირელს, რომელიც ამ ხუთი წლის წინეთ
მოკლეს სოფ. ნათვალურის *) კვლ. სამრეკლეს ასაშენე-
ბლათ. მეტათ საჭიროა ეს საქმეც გამოიარკვეს, და მოთხ-
ვონ გომიტიტის წიგნებს ის 250 მ. და თუ იმ დანიშნულე-
ბისთვის არ არის საჭირო, რომლისთვისაც შეგროვებს, მაშინ
ერთ-ერთ, ზემოთ აღნიშნულ დაწესებულებას მოასმარონ.

გ. ნანელი.

რუსეთის ცნოვრება.

ამ დღეებში საზოგადოებაში დასრულდა მთამდინის მრეწველთა
კრება. კრებაზე თავდაპირველათ წავითსული იყო რამდენიმე
მოსხენება და შემდეგ განხილულ იქმნა სსსა-და-სსსა ვითსებები.
უკვლახე უფრო საყურადღებო მოსხენება წარმოუდგინა კრებას
ზიმოვსკამ, რომელმაც საუცხოო კატატიტიკური მასალით
დაწასვა კრებას, თუ როგორი კურსი ნაბიჯით მოძრაობენ რუ-
სეთის რკინის გზებზე საქონლის მატარებლები. საქონლის
მატარებლები უნდა გადაიდონ საათში 18 ვერსის მანძალს,
ნამდვილათ ვი საშუალო რიცხვით გადაინ ზიმოვსკის გამო-
კვლევით მხოლოდ სამ ვერსს. საქონლის მატარებლების სი-
სწრაფის მაქსიმუმი საათში უდრის ზიმოვსკის გამოკვლევით
5 1/2 ვერსს! ასეთი ხელი მოძრაობა რასაკვირველია აფერხებს
საქონლის გადაზიდვას და ამით დიდ ზარალს აძლევს, რო-
გორც მწარმოებლებს, ისე მიმხმარებელთაც.

განხილულ ვითსვათა შორის უკვლახე უფრო საყურად-
ღებო იყო მთამდინის მეშათა სავალდებულო დასდევვა უბე-
დურ შემთხვევებისაგან მთელი ორი წლის განმავლობაში უკ-
ველ კრებაზე აღიძრა ხოლმე ეს ვითსვა და კრება ერთმანთ
ყოფი თანხმბა სავალდებულო დასდევვისა, ხოლო სამინისტ-
რომ უარყო კრების თხოვნა. მრეწველთა შეამდგომლობაში მი-
აღწია, სამინისტრომ ნება დართო სავალდებულო დასდევვა,
ხოლო წარუხდელ კრებაზე თვით მრეწველებმა შეხელეს გულ-
გრილათ ამ ვითსვას. მაგრამ რამდენიმე მრეწველი წინა-
აღმდეგი გაუხდა სავალდებულო დასდევვას და ამიტომ ამ
ვითსვის ასე თუ ისე გადაწვევტა გადაიდო არჩევულებრივკრე-
ბისათვის, რომელიც უნდა მოხდეს ახლანდში.

რუსეთის საკრედიტო საზოგადოებათა კრების ანგა-
რიშიდან ჩანს, რომ მთელი რუსეთის მეამეულეთ 1900
წლისათვის 1.351,518,884 მანათი ვალი ქქონიანთ უკვლას
სავალდებულო ბანკში დავიარკვეული უფილია 43,507,745

*) სოფ. ნათვალური ილორის საზოგადოებაში.

დესეტინა მიწა; უკანასკნელ წლის განმავლობაში მეამეულეთ
მოამტებით 307 მილ. მან. ვალი; 14 სააქციონერო საად-
გილ-მაშელო ბანკს 1900 წელს მოუგია—12.045,384 მან.
შემართებულებსის სენატის განმარტებით ქალაქის თა-
ვის დამტვირება მისის ზნეობრივი მხარის მსუდველობაში მი-
ღებით; დამტვირებულია მხოლოდ გუბერნატორსე და სა-
ბჭოს არ შეუძლია აღძრას ვითსვა გუბერნატორის დადგენი-
ლების გასსახიერებლათ.

რუსეთის სამინისტროს ლოთობასთან საბრძოლ-
ველ კომისსიამ წარუდგინა შეამდგომლობა, რომ სასამართ-
ლოებაში საქმის გაჩჩვის დროს აღინიშნოს ხოლმე, რა მდგო-
მარებაში ჩადინა ბრალდებულმა დანაშაული, მთურადი იყო
თუ არა. ამნაირ სტატისტიკას დიდი მნიშვნელობა აქვს იმ
ვითსვის გამოკვლევებაში, თუ რამდენათ ხელს უწყობს ლოთობა
ზოლოტ მოქმედების გაუარვლებას.

შინაგან საქმეთა სამინისტრომ უარყო თხოვნა, რომ
თვითხვის მადნებში მომუშავე მეშები ისინკობდენ რენტგენის
სისიებით, რომ მათ ქვები არ მოიპარონ. თხოვნა იმ განზ-
რახათ იქმნა უარყოფილი, რომ რენტგენის სისიების სმა-
რება ბერეს არ იტის რიგანათ და შეიძლება ბერესულ ცრუდი
შედეგი მოუყვას.

რუსეთის უკანასკნელის სულთ აღწერის ცნობები-
დან ჩანს, რომ მცნოვრებთა რიცხვი რუსეთის იმპერიაში
152.668,000 ხელდა.

თინანსთა სამინისტროს შესაძლებლათ უცვნიადრო-
ბით მიეცეთ ნება უბაყოთ შემოიტანონ რუსეთში სეტყვის
სსადენი მორტირები.

მოამავლ წელს პეტერბურგში ვანსსება ახალი თარ-
მადვეტთა სასწავლებელი ქალბისთვის. სასწავლებელში იქნე-
ბა ორი წლის ვურსი.

როგორც ვახეთება იუწიებინა რუსეთის დიდებული
მწერალი ლ. ნ. ტოლსტოის ჯანმრთელობას თანდათან უკე-
თესობა ეტყობა და რჩება ავთმყოფობისაგან.

ს ა ზ დ ვ ა რ ე ბ ა რ ე თ .

გერმანია. ჩვენ უკვე აღნიშნული გვქონდა, რომ ვა-
ნონ-პროკტო სადამ-უყო ბ ქოსას მესასეა უკვე წარუდგინა
პარლამენტს. ამ ვანონ-პროკტო დადა აღაქოთა ატესა მა-
რლამებტში. თუქცა საძიხის რთ ვ-ხალიპროკტოთა ძაძხრესა,
მაგრამ ძოწინა-აღმდეგენ ბერეი გამოუხდა მას და აძათმა უკე-
ლახე ძლიერა, უკვლახე სასტიგი ბებელია, რომლის გრძხი-
ბით სასე და მტვიცე ლოლივასე აგებულმა სიტყვამ დიდი
შთაბუქდილება მოახდინა. ბებელმა მთელი ორი საათი ილა-
პარკვა. შეძლოდა თუ არა რეისსტიკის დაბზაზში იმპერის
კანცლერი გრაფი ბიულოვი, ბებელმა მიამართა:

«გრაფ ბიულოვი, თქვენ ჩვენ პატრიოტულ გრძხობას
მიამართეთ და მოგაკობეთ, თავდაპირველათ გარძხელები
სართ, არ უნდა გავიწვდებოდეთ, რომ უცხოელებიც უფრს
გვივდებენო. მაგრამ ამისთანა პროკტობით, როგორც სადა-
მოუხი პროკტოა, თქვენ თითონ არღვეთ ჩვენ ეროვნულ ერ-
თობას და გარძხელებს ორ ერთთ ყოფთ: ერთი ერი ცარ-
ცვას, მეორე—იცარცვება. თქვენ პირველი ერის სასულით ლა-
პარკობდით—მა გიდეო გენდები, მეორე ერის აზრი გაგავ-
ბისოთ. ჩვენ სრულებითაც არ გვიძინია, რომ უცხოელების
წინ სიმართლე ვთქვათ; ჩვენ კარგათ გვეძიძის, რომ რაც სა-
სარგებლოა ჩვეი ხალხისათვის, ის ძრომის საერთაშორისო

განაწილებასაც უთანხმება. რიგზე რომ იფიქროთ და ბოლო-
მდე მისვით, თქვენ გერმანიას ჩინეთივით ვარ-ხაკტილ სა-
სულშიყოფთ აქცევთ და განათლებისა და ტექნიკის უოკულ ნა-
ყოფს, თვით რკინის გზებსაც ვი უარ-ყოფთ. ეს გერმანიელი
კაცის აზრი როდისა. ეს იმ კაცის აზრია, ვინც ნატრობს,
რომ კაცობრიობას უკან დაახეინოს; თქვენ სხვა აზრების
დარდი არა გაქვთ, მარტო თქვენ კერძო საზღვებლობას დაუ-
ძებთ. უკვლამ ამ კერძო საზღვებლობას უნდა ენაცვალოს და
თვით თქვენი ნაქება რაიადიზმიც ვა (ქუფის იმპერატორის
ერთგულეობა) იმაზე ვიდა, მოგვცემენ ერთ-ორ მარკას მეტ
ბაჟსა, თუ არა... გინდათ, დაგიმტვიცროთ? ბუშის ცირკში არ
ყოფ, რომ მეტატონებია ცაში აფრინდენ სიხარულისაგან, რო-
დესაც ერთი მეტატონე დაიძუქა: თუ მთავრობა მემამულეებს
დასმარებს არ გაუწევს, უკვლანი სოციალ-დემოკრატების მის-
რეს გადავალთ? განა სტუდენტები ერთი სატირიული ფურცე-
ლი, როდესაც ამ ნაირი სურათი დასატა: ერთ მხარეს და-
სატა ბაჟი 7 1/2 მარკა და მიწურა: გაუმარჯოს მეფესა და სამ-
შობლოსა. მეორესე ვი ბაჟი 3 1/2 მარკა და მიწურა: «რესუბლი-
კას გაუმარჯოს!» ჩვენ ამისთანა აბდა-უბდა აზრებს უარ-
ყოფთ. ჩვენი პოლიტიკური და ეკონომიური აზრები და იდე-
ალები უფრო დაღაგებულა, ესეთი უცნაური მანინჯარაა. რა
წლის წინეთაც ამას ვამბობდით, რომ სხვა სასულშიყოფებს
საკვარო პირობებით უნდა შევერჯათ და ასლაც მასვე ვამ-
ბობთ. გრამა ბიულეტიონს უნდა იცოდეს, ჩემი დანი რომ არ
დასმარებოდა, ერთი მისი წინა მოადგილე რუსეთთან სავაჭ-
რო ხელ-შეკრულებას ვერ ჩამოაგდებდა. ეს ვაია, რომ მაშინ-
დელ კანცლერს თავისი მოვალეობა კარგათ ესმოდა, ესლან-
დელი კანცლერი ვი ნალოსავით აეთრია მეტატონებს. თან სა-
ვარო ხელ-შეკრულების განსაღება წადიან, თან ისეთ კა-
ცებს ემხრობა, ვისაც სავარო ხელ-შეკრულების სარებაც ვი
ეზიზღებათ. ჩვენ ამ ხელ-შეკრულების განსაღებას საჭიროთ
ვთვლით მილიონი მეტებისათვის, თქვენ ვი გინდათ, რომ გე-
რმანიას განაცალკევოთ, პურის ბაჟები დაწესოთ და ხალხს
თქვენ სასარგებლოთ დიდი გადასახადები დაადოთ. ეს თქვენი
სურვილი — მტაცებლობა და ცარცვაა. თქვენ ვითომ გლენ-კა-
ცებისათვის ცდილობთ. ნამდვილათ ვა მარტო მეტატონე-
ბისათვის ზრუნავთ, მარტო იმათთვის შეტუკივით გული.

მთავრობის სავადმოყენო პროექტის ძალით, ხალხის უმე-
ტისობა ერთ მეტატონეებს უნდა ენაცვალოს. ხალხი
მისკურბლათ უნდა შეწირონ მეტატონებს. ამისთანა საქმესწო-
რეთ განსაცარ ვ ჩვენში. განსაცარის ისიც, რომ ეს პროექ-
ტი კანცლერს გრამ ბიულეტიონს შემოაქვს, თითონვე ვი იწ-
მუნება: კარგათ მესმის მრწველობის მნიშვნელობა და გარე-
შე შეკრებებში ალებ-მიცემობის საჭიროება. თუ ეს პროექტი
დაიტვიცნა, განა შევიძლებთ-და სავარო ხელ-შეკრულებას ჩა-
მოაგდებან? განა ასლანდელ სავარო პირობებს შევერჯავით,
ადრევე რომ ასეთი დიდი ბაჟები უოფილიყო დაწესებულნი?
როგორ მოხდა, რომ გერმანიის სასულშიყოფთა კავშირის სა-
ბჭომ მიიღო ეს პროექტი? „მთავრობა სულ იმისა ცდილობ-
და, რომ სოფლის გადასახადები შეემსუბუქებინა; მეტატონე-
ბის მეტერ სასოლო გადასახადებს სასულშიყოფო ისდის; ად-
გილ-მამულის გადასახადი შემცირეს; რკინის გზებისა და ტო-
ტების ასაშენებლათ სოფლებისათვის ბეჭი ასი მილიონი გა-
დაიღო, მამულების განაუმძობესებლათაც დიდ-ძალი ფული და-
ინარჯა: სოფლის ამხანაგობათ იაფი კრედიტი გაუხსნეს.
სპირტსა, შაქარს და მარგარის რომ გადასახადები დაედო,
განა ესეც მარტო სოფლის სასარგებლოთ არ იყო შემოღე-

ბული, განა ესეც სახუჭარი არ იყო იმათთვის? კაცს უკარგე-
ბა, ვითომც მთავრობას აქამდე სულიც არ გაემძროს სოფ-
ლის მეურნეობის დასარგებლათ. თითქო ჩვენი ხალხი ხლავა
ცოტას ისდიდას მეტატონების სასარგებლოთ.“ როგორც ან-
გარიშობის ასლანდელ გადასახადსა და ბაჟებს და მეტატონე შე-
ფუქსავით გამოუყავს, რომ ხალხი ხლავა წელიწადში მილი-
არდ მარკაზე მეტს ისდის მეტატონების სასარგებლოთა.
„ადრე ასალი მეტების მწარმოებელ ამხანაგობათ დასწესებ-
ლათ 100 მილიონ მარკას თხოულობდა; არა თუ მარტო
კონსერვატორებმა, ბევრმა სხვამაც სასარგებლოთ აიგდო ამზე
ლასლად; თქმულა და გავინდილო. ესეთი თავსებობა როგორ
გაბადა. დასალის აზრი, მისი საქმე წინდა დამიანური აზ-
რი იყო, მისი საქმეც ხომ სასარგებლო იყო, ფულსაც საკ-
ლებს თხოულობდა და მინც უეროდ არავინ არ ათხოვა, პირ-
იქით, უკვლამ მასხარათ აიგდო. თქვენ ვი, ესლანდელი მეტ-
ატონები, მილიონებს თხოულობთ თქვენ სასარგებლოთ და
განა გიყვია ვართ, რომ მოგვცათ“.

„ახა ერთი კარგათ დაუვირდეთ მრავალ ფაქტსა და გან-
ხით, რა მდგომარეობაშია სოფლის მეურნეობა გერმანიის
რა საბუთის ძალით ამტვიცნენ, რომ სოფლის მეურნეობას
ზარალს მეტი არა მოაქვს რა? სოფლის მამულს ბოლო
დროს, როგორღე წელიწადს, იქნება ისე მდიერ ღდაქ მესტე-
ბოდა ფასი, მაგრამ როგორღე წლის ფასს მნიშვნელობა არა
აქვს, ამ საქმეში კარგა სნის, ბევრი დროის ფასები უნდა აი-
წონ-დაიწონოს, — მაშინ გამონხდება, რომ, მაგალითათ, დო-
ქტორ შტეინბრიუკის გამოკვლევით ჭაღეში, ერთი გექტარი
მიწა დიდ მამულში 1890 წელს სამუდლოთ ღირდა 736
მარკა, 1895 წელს ვი 2,944 მარკა ღირებულა. გლენ-კა-
ცების მამულის ფასს ვი 500 და თითქმის 700% მომატა.
კომისიის მოხსენებით, პოზნანში, როცა კომისიამ პირველათ
დაიწყო მოქმედება, ერთ გვარ მიწაში საშუალოთ 566 მარ-
კას აძლევდენ, ასლად 840 მარკას აძლევენ. ბატონებო, მეურ-
ნეობა კარგათ წაიყვანეთ, სოფელში ისხედით და ცხოვრება
არას დროს არ გაეტირებათ“ — უთხრა ბებულმა მეტატონე-
ებს. გრამი კანიცა სიტუას აწუვეტინებს და ევითხება: „გნე-
ბავთ, ჩვენ ადგილას თქვენ დაბრძანდით სოფელში?“ — „დო-
დის საძოვებით, გრამო, თქვენმა ამხანაგმა ჭამდეს გუშინ
თავისი მამული ჩემ ამხანაგს მოლენბურგს შეაძლია, მაგრამ
მე მგონია, რომ ესეც ისე იყო ნათქვამი, როგორც ადრე
ბისმარკმა მითხრა: თუ გინდათ აღმოსავლეთ პრუსიის გუ-
ბერნატორათ თქვენ დაგაყენებთ, მაშინ დაწმენდებით, რომ
თქვენი აზრებისა და იდელების დასრულება შეუძლებელი სა-
ქმეაო. სანამ ბისმარკი სამსახურიდან გადადგებოდა, სულ ყო-
ველთვის ველოდებოდი, ან ასლად დანიშნავს გუბერნატორათ,
ან ასლად-მეთქი, მაგრამ ამაოდ. მგონია, რომ თქვენ მამულე-
ბა სწორეთ აგრეთვე ვერ ვეღირსოთ ვერც მე და ვერც მოლ-
ენბურგი. არ გეგობოთ ვი, რავი მამულებს მიიღებენ, სო-
ციალ-დემოკრატობაზე სულს აიღებენ და ნამდვილ მეტატონე-
ბათ გადაიტვიცნიან. ბატონებო, თუ ასე საზარალოა მამული,
მაშ რათ გემიხათ მამულს ჩამოართმევინა? კარგათ მესმის,
რომ დიდრონ მამულის პატრონებს დიდ სეირს მიცემს ბაჟები
და მათ შორის 41 კაცი ჩვენებური წვრილი სამუფო სასლე-
ბის წევრნი არიან, ბევრ ჩვენ ამხანაგ დემოკრატსაც დიდ სარ-
გებლობას მოუტანს ეს ბაჟები, მაგრამ გვეითებით, განა წე-
სია, განა დიდი უზრდელობა არაა, რომ ამისთანა კაცები ამ
საქმეში თითონაც სმის იღებენ და კანონ-მდებლობის როდს
კისრულობენ? გრამ ბიულეტიონს ვევითხება, განა ამისთანა ამ-

ბების მხსველ სალსს ჩვენი წეს-წყობილების მატერიალურად შე-
 რჩება? მებატონეები ჩივიან, რომ სოფლის მეურნეობის ქალაქებში
 მიწისა და თუ შერს ზაქები მოკლებულა, მათი მეტ სამუშაო
 ქარს მივცემთ და სოფლიდან აღარ გაუშვებთო. თუნდ უდი-
 დესი ბაქები დაწესდეს, მაინც მეურნეობა სოფელში არ დადგე-
 ბიან, ჯერ ერთი იმატომ, რომ თქვენ უკეთეს ფასს ახ მი-
 ცემთ, იატის ოდენასაც არას მოუმატებთ, მეორე კიდე იმი-
 ტომ, — ეს მეორე მიზეზია რაც არის, — ვინც კა სოფელში
 ცოტათი მაინც შევსებულა ვაჩი, მიწისა იქიდან, რადგანაც
 თავადი თუ სხნაური, სულ ერთია, ყოველი მებატონე მეტის
 მეტად ცუდად ექცევა, ისევე ისე ძველებურათ ადამ-შაშის დრო-
 ისებურათ უყურებს გავს-სადსს. სოფელი მეურნეობა ვადარ
 იტანს ძველებურს, მამა-შაშურ წესებს; მოქალაქეობრივი უფლე-
 ბა, კრებისა და ამხანაგობის თავისუფლებაც არა აქვს სო-
 ფელში და ამიტომ ყოველი ნიჭიერი სოფელი მეურნეობებს
 სოფელს და ქალაქში მიწისა. განა თავად-სხნაურობას თი-
 თონვე არ ესმის, თითონვე არ იცის, რომ ეს ასეა? ასლა
 კრიზისის დროს ბევრი ქალაქელი მეურნეობა დაჩნა უსაქმობა და
 შრომის ბიურჯობა უჩნის მებატონეებს, ეს მეურნეობა დაიქი-
 რავთო, მებატონეებსა უმასუსეს: «ეს მეურნეობა მეტის მეტად
 ბევრს თხოვლობენ, მაგათი მეურნეობა სელს არ მოგვცემსო».

„ჯერ სომ შერსე 3 1/2 მარკა ბაქია დაწესებული და ს-
 ლაც კი, ამ კრიზისის დროს, რამდენიმე ასა ათასი ოკვანა
 მარტო კარტოფილით იკვებენ თავსა, შერსე კი ვადარ უშო-
 ვიან (აგრარი რეზივი: «კარტოფილიც კარგი საჭმელია!»)
 დიას, ბ-ნო რეზივი, თქვენთვის და თქვენი მეურნეობისათვის
 კარგი საჭმელია, რაკი კარტოფილს შემწვარ სორცს ატანთ,
 მაგრამ რატომ არ იკითხავთ, იმათთვისაც კარგი საჭმელია,
 ვინც ყოველ დღე კარტოფილის მეტს არასა ჭამს და მარტო
 კარტოფილით ირჩენს თავსა? შეგიძლიათ წარმოადგინოთ იმ
 მშობლებს სულელები ტანჯვა, რომლებსაც არ შეუძლიათ თ-
 ვიანთ ბაღებს სისვა რამ თბილი საჭმელი აჭამონ ცაცხეული
 კარტოფილის გარდა. ამისთანა გაჭირებული სალსა კი, ერთი
 შკოლის (საქსონიაში) სტატისტიკური ახვარშით, წელს 20%
 იქნება. ასლა ველებან ისეთ გაჭირებულსა და სიღატაკის ვსუ-
 ღავთ, რომ ველებან ამ გაჭირებულის მხსველს სწორეთ გული
 უგვდება. ისეთი საშინელი ამბები სდება ასლა ჩვენში, რომ
 რაც უნდა გულ-ქვა კაცი იყოს, მაინც გულს აუშოვოთებს და
 შაშის ზარს დატყის. წელს თებერვალში კლერიალურ გახეთ
 „გელერ ლოკალ-აგაიგერ“-ში ერთი ისეთი ამბავი წავიკითხე,
 რომ დღესაც კი რამდენიმე მომავლადება, იმდენი ტანში ურ-
 ხანტული დამიკლის სოფელ. იმ რა ამბავი ეწერა კლერიალურ
 გახეთში. სოფლის შკოლის მასწავლებელმა თავის შეგირ-
 დებს შეატყობინა — ერთი თქვენი ამხანაგი კარდაიცვალა და
 თან დაატანა: „ასლა ის ცაშიაო“. მასწავლებელი შეკითხსა
 ბავშვებს: თქვენც სომ არავის გინდათ, რომ „ცაში იუხეთო“.
 ერთმა შატარ, გაფთვებულია და მიღუღმა ბავშვმა თითი
 აიშვირა. მასწავლებელს დიდი ხანია შემხნეული ჭჭობდა, რომ
 ეს ბაღლი წამებულად იტყობოდა; ბავშვის ძალზე გამსდა-
 რი სასე და ჩაცვებული თვალები ძალა უჩნებურათ მხსველის
 უჭრადლებას იზიდავდა. „გარღ, შენც გინდა ცაში წასვიდე?
 რა გინდა იქ, რა მოგწონს საიქაში?“ — შეკითხსა მასწავლე-
 ბელი. ბავშვი უმასუსეს: «იქ მშობერი მაინც აღარ ვიქნებოა».

კანცლერი ბიულოკი თავის უჩნებურათ ერთგულ მო-
 გავშირეთ გაუსდა სოციალ-დემოკრატისა, თავის უჩნებურათ
 ასლანდელ წეს-წყობილებას მიჩნ უთხრას. ჩვენ მაინც ვა-
 რობით დარბიი სალსი უნდა დავისხნათ. არავის ნებას

არ მივცემთ, რომ საწყალი სალსი მებატონეებს შეწირს
 მსხვერპლათ, თუმიც ჩვენი დასისათვის ძლიერ სასარკებლოც
 იქნებოდა ეს საქმე; რადგანაც თავად-სხნაურობა თითონ ცო-
 სრის სამარეს; მასწავლებელ გრაფი ბიულოკი ჭკავთ დაქიმა-
 კებულა. სიმატლის სასელით, გერმანიის კრის სასელით,
 ჩვენ ვთხოვლობთ, რომ ეგ უღუთო შრომეტი გაქრეს, დაი-
 დებოს. დარწმუნებული უნდა ბრძანდებოდეთ, რომ რაც უნ-
 და ძლიერ ეცადოთ, მაინც ნებას არ მოვცემთ, რომ თქვენი
 საზიზღარი სურვილი ასრულდეს».

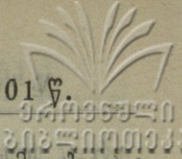
სამხრეთ-აზრიკა. გამოცხადდა ლეონი წიგნი, სადაც
 მოთავსებულია მიწურ-მოწურ უმაღლეს კომისარ მილენკისა და
 ჩემბურლენს შორის. ამ წიგნი დაწერილია აწერილია, რომ
 მთავრობას განზრახვა აქვს შეამციროს დიდ თავშესაფარ ბა-
 ნაკებიდან გამოქცეულ ბურთა რიცხვი და შატარს ბანაკები გა-
 მართოს. მილენკს იმედი აქვს, რომ ამ დონისძიების მიღე-
 ბის შემდეგ ბანაკებში მოყოფის სიკვდილი შეიქცეოდება, თუმიც
 ყოველ შემთხვევაში ამ ბანაკებში სალსის სიკვდილი მაინც
 ბლომად იქნება; ეტვი არაა, სალსი რომ გახსრებულ ადგი-
 ლებში დარჩენილიყო, მეტიც გაწელებოდა; ბევრი თავის ნებით
 მოდიოდა ბანაკში; ვინც გაიტყა, ისინიც ცოცხალ-შვედრები
 ბანაკებში დაბრუნდნ. ოკტომბრის განმავლობაში ბანაკებში
 სულ 3,156 ბური მოკვდა, ნოემბერში — 2,807 და შირველ
 იელისიდან ნოემბრამდე კი 12,441 კაცი მოკვდა, ამათგან
 10,113 ბავშვი. ბანაკებში იმყოფება 11,964 კაცი.

— დავიძა ამბავი მოიტანა, რომ ერთ შეტყობაში ინ-
 გლისელებს მუხლში დაუჭრიათ ბურების გამოჩენილი სარდა-
 ლი ლეი ბოტა და ტყვეთ წაუყვანათ, მაგრამ დაჭრილი ბო-
 ტა ინგლისელებს გზიდან გაჭრევიათ.

შერილი ბათომიდან.

ბათომიუხედავთ იმისა, რომ ბათომი, როგორც სააღმ-
 მიცემო ქალაქი, არც ერთს კავკასიის ქალაქს არ ჩამო-
 უვარდებო და, პირიქით, მას სხვა ქალაქებზე უფრო მე-
 ტი მნიშვნელობა აქვს და მისი მდებარეობა კიდევ უფრო
 უყვეთეს მომავალს უქალის მას, მიუხედავთ ამისა, ბათო-
 მი ხალხის გონების გასავითარებელ დაწესებულებებში
 ბევრათ უკან დგას კავკასიის სხვა ქალაქებზე. მაგრამ
 როცა დაახლოვებით ვაიციობთ მათ, შეამჩნევთ, რომ
 მათი ძარღვის ცემა ისეთივე ვერ არის, როგორიც უნდა
 იყოს. საკვირაო სკოლა კიდევ, ბარტანაში (მუშების სა-
 ცხოვრებელ ადგილში) გალატანის შემდეგ, მიდის, ასე თუ
 ისე, წინ, თუმცა იმასაც ბევრი აკლია; ბიბლიოთეკის
 საქმე კი მეტათ ცუდ მდგომარეობაშია. ბათომის ბიბლიო-
 თეკას «ბიბლიოთეკა» სულ ტყუილათ ეწოდება, ის,
 მისი რამდენიმე ყურნალ-გაზეთებით და სულ მცირეო-
 დენი წიგნიკებით უბრალო სამკითხველოსა გაეს და არა
 ბიბლიოთეკას. ყურადღების მისაქცევია ისიც, რომ თუმ-
 ცა ბიბლიოთეკა ისეთ ადგილასაა, სადაც ხალხის დიდი
 მოძრაობაა (ნურიაში), მარა ეს ადგილი მეურნე ხალხზე
 ძალიან დაშორებულია და ამიტომ ბიბლიოთეკას მეურ-
 თაგანში მკითხველი თითქმის არავინა ყავს.

გასამტყუნარი თუ ვინმეა, ისევე ჩვენი ბიბლიო-
 თეკის ახლანდელი გაბეგობა, რომელიც ძალიან ცო-
 ტის ზრუნავს საქმეზე და ბიბლიოთეკის მართველის კი-
 თხვის დაბოლოვებაც კი ვერ მოუხერხებია. როცა ეს
 კითხვა გადაწყდებოდა, შესაძლებელი იქნებოდა კითხვის
 აღძვრა შესახებ ბიბლიოთეკის განყოფილების გალატა-

ნისა იქ, სადაც ბიბლიოთეკას მეტი სარგებლობას მოტანა შეუძლია, ე. ი. ბარცხანაში; თუ რომ ახლანდელი გამგეობა არც ახლა იღონებს რამეს ამ კითხვის შესახებ და არ დააბოლოოვებს მას, მაშინ, ეურჩევთ ბარცხანლებს, თითონ გახსნან ბიბლიოთეკა ბარცხანაში, საჭიროა ენერგიულათ საქმის ხელის მოკიდება და, დარწმუნებული ვართ საქმე სასურველათ წავა...

მოგვხსენებთ, რომ ერთს დროს, მას ჟამსა შინა, ბათომში სახალხო წარმოდგენები იმართებოდა. ისიც მოგვხსენებთ, რომ ამ წარმოდგენებს ხალხი ბლომათ ესწრებოდა და დიდათ ნასიამოვნები რჩებოდა. მიუხედავად იმისა, რომ ბილეთების ფასი ძლიერ მცირე იყო (ქანდარა ღირდა 5 კ.), წარმოდგენიდან ცოტა სარგებელიც კი რჩებოდა. ამ ჟამსა შინა კი ამ წარმოდგენებმა ჩაილულის წყალი დალია, და დღეს ბათომის მუშა ხალხი იაფფასიან წარმოდგენებს მოკლებულია. არა თუ იაფ ფასიანს, ამ დრომდის ძვირფასიანსაც მოკლებული ვიყავით. ბოლოს, როგორც იყო, შედგა ბათომში დრამატიული დასი. ამ დასმა გახსნა თავის სეზონი 2 ნოემბერს (ითამაშეს „აფოკატები“ და „მალულობა“ სტ. ხარაზოვის ნათარგმნი). მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ ფასები დაკლებული იყო, აფიშებიც თავის დროზე გაკრული, მოსაწყვეცი წერილებიც დარაგებული, რომლითაც დასის შედგენას აცნობებდნენ საზოგადოებას, წარმოდგენის ხარჯი ძლიერ დაფარა შემოსავალმა. ცნობის მოყვარეობით მაინც რატომ არ კეთილ ინებებს მობრძანება, გავგოთ, როგორ ითამაშებს ახალი დრამატიული დასიო. რომ მობრძანებულიყვენ, დარწმუნდებოდნენ, რომ ეს ახალი დასი იმის ღირსი არ ყოფილა რომ მას საზოგადოება პირველ ფეხის გადადგმაზევე ასე გულ-გრილათ შეხვედროდა. ზოგიერთებს საზოგადოების ასეთი გულ-გრილობა საბუთს აძლევს თქვან, ბათომი ჯერ არც ბიბლიოთეკისთვის და არც დრამატიული დასისთვის არ არის მომზადებულიო. მაგრამ არა. ეს მოვლენა ადვილათ აიხსნება მით, რომ იგინი, ვისაც შეძლება აქვს ახლანდელ ფასებში თეატრში იარონ, იმდენათ მოკლებულნი არიან საზოგადო ინსტიტეტს, იმდენათ არ აინტერესებს მათ გონების სავარჯიშო მასალა, იმდენათ «მიუხედავად პატრიოტები» არიან, რომ დიდი სიამოვნებით წავლენ კლუბში კარტის სათამაშოთ და, კეტიც რომ დაკრათ, თეატრში ვერ მოდენით. საზოგადოების ამ ნაწილისაგან ნურავითარი იმედი ნუ გვაქვს, საჭიროა, ყურადღება მიექცეს მათ, ვინც მართლა დაინტერესებულია გონების ვარჯიშობით. აი, საიდან უნდა ველოდეთ ყოველივე კეთილი საქმისადმი თანაგრძნობას, აი საითკენ უნდა იყოს მიმართული ყოველი ქეშმარიტი მოღვაწის შრომა. და ჩვენ გულწრფელათ ეურჩევთ ბათომის ახალ დრამატიულ დასს, რომ მან თავისი თვალეები სწორეთ იმათ მიაპყროს, ვისგანაც თანაგრძნობას გამოვლის.

აქ რუსის ახალგაზრდებისაგან შედგა ერთი საზოგადოება, რომლის მიზანია: იაფი წარმოდგენების მართვა, სახალხო კითხვები და სხ. ეს საზოგადოება პატარა სახალხო თეატრსაც აწყობს თავისუფალ ცეცხლის მქრობელ რაზმის შენობის დარბაზში. მალე თეატრიც მზათ იქნება. აი, დავეხმაროთ ამ საზოგადოებას და ჩვენმა დრამატიულმა დასმაც იქ მართოს სახალხო წარმოდგენები, რადგან «რკინის თეატრის» ქირა (60 მან. ერთ

წარმოდგენაში) ფრიალ საგრძნობელია, რის გამო ბილეთების ფასის დაწვევაც მოუხერხებელია იმდენათ, რომ ხალხს შეეძლოს იქ წარმოდგენებზე დასწრება. დაარსეთ სახალხო თეატრი, შეაძლებით ხალხს ბილეთების გაიფებით წარმოდგენებზე დასწრება და ნახათ, რომ თქვენც მოიგებთ და ხალხსაც მოაგებინებთ. ეს უკვე მაგალითით ვიცით. მახსოვს, როცა აქ სახალხო წარმოდგენები იმართებოდა (მაშინ თეატრს მან. გვითმობდნენ), თუმცა ორ ალბაგას იყიდებოდა ბილეთები, მარა მაინც ვერ ვასწრებდით, იმდენი ხალხი მოაწყდა თეატრს; სულ წმინდა ხალხი, წამლათ ერთ ინტელიგენტსაც ვერ ნახავდით, და ბლეთაც აღარ გვრჩებოდა, ბევრს კონტრამარკებით ეუშვებოდა. დიახ, ხალხს წყურია სწავლა, ის მეტათ დაინტერესებულია გონების საზრდოთი, იწყეთ სახალხო წარმოდგენების მართვა და ფარდის ახდის დროს წინ ცალიერი სკამები არ დაგხვდებათ.

წერილი ქვეყნიდან.

„Цивилизация страны измѣряется тѣмъ, что думаютъ и знаютъ ея женщины, передающія новому поколѣнью свои мысли и предразсудки“.

Лабуля.

უმრავლესობას აქამდინ ვერ შეუგნია, რომ ერთს წინსვლისთვის საჭიროა მეტი ყურადღება მიექცეს დედათა გონებრივ განვითარებას, ვიდრე დღეს. ქალთა განვითარება, როგორც ზნეობრივათ და ფიზიკურათ, ისე გონებრივათაც, ერთ უმთავრეს საჭიროებას შეადგენდა და შეადგენს ყოველთვის ჩვენ ცხოვრებაში, მით უფრო, რომ, ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ, მათ მინდობილი აქვთ ისეთი დიდი საქმე, როგორიც არის ბავშვების აღზრდა. თვით, განუვითარებლობმა და ფანატრობებმა, როგორი აღზრდა უნდა მიკენ ახალთაობას, რომელზედაც არის დამოკიდებული მთელი მომავალი?! ამას ივიწყებენ ზოგიერთები და ხმაირების მაგიერ ყოველ ღონეს ხმარობენ ხელი შეუშალონ იმ პირებსაც კი, რომლებმაც იგრძნეს ეს საჭიროება და აღძრეს კითხვა დედათა განვითარების შესახებ. ამ ხანებში თავი იჩინა ამ ნიდალაზე თ. მეშჩერსკიმ, რომელმაც ცილისწამებით სავსე და თავიდან ბოლომდინ ბინძური სტატია უძღვნა რუსეთის მოსწავლე ქალთა ახალთაობას. ამ სტატიასზე ლაპარაკი მეტათ მიმართია, რადგან მათზე დღემდის ძალიან ბევრი ითქვა თითქმის ყველა რუსულ გაზეთებში და მასთან ის თავის შინაარსით იმდენათ ბინძურია, რომ მისი გამოვრებაც კი მეზიზღება. ჩემი აზრით, ის იმდენი ყურადღების ღირსი არც კი იყო, რაც მასზე ხმაურობა ატყვის! მე მხოლოთ მინდა მკითხველს გავაცნო შეორე რაინდის საქციელი... ვინც ცოტათი მაინც თვალ-ყურს ადევნებდა რუსეთელ ქალთა ახალგაზრდობას, ეცოდინება, რომ მეტი წილი იქაური ქალებისა, აღჭურვილი სწავლა-განათლების სურვილით, ტოვებდნენ სამშობლო მხარეს, სადაც მათთვის დახურულია უნივერსიტეტის კარები და მიემზავრებოდნენ შვეიცარიისაკენ. სტუმართ-მოყვარე შვეიცარია უმთავრეს როლს თამაშობდა მათ ცხოვრებაში. აქ მათ ხელს უწყობდა შვეიცარიის დიდი ბუნება, საუცხოვო ჰაერი და შედარებით ცხოვრების სიიაფეც. აქ ღა იყო დღემდის უნი-

ვერსიტეტის კარები ყველასათვის, ვისაც კი რომელიმე საშუალო სასწავლებელი ქონდა დამოავერებული. წელს რუსეთელ ქალთა რიცხვმა იმდენათ იმატა, რომ აუდიტორიებში ტყეა აღარ არის. ამას ყურადღება მიჰქცია ჟენევის უნივერსიტეტის პროფესორმა ლასკოვსკიმ და გულმოდგინეთ შეუდგა თავის პროექტის შემუშავებას, რომ კრებაზე წარედგინა დანარჩენი პროფესორებისთვის. ნიშნავენ კრებას. პროფ. ლასკოვსკი მიდის კრებაზე, თხოულობს პირველ სიტყვას და აცხადებს შემდეგს: „Notre Université se transforme en Université de femmes. Il faut prendre des mesures pour limiter le nombre des femmes“*) და შეაქვს შემდეგი წინადადება: „რადგან მეტი წილი რუსეთელი ქალებისა ელტივან საექიმო ფაკულტეტს, ნუ მივიღებთ იმ პირებს, რომლებსაც არა აქვთ დამთავრებული გიმნაზია, ე. ი. 8-9 კლ., მოვთხოვოთ ლათინურში მოწმობა (აქამდინ არ თხოულობდენ), დავავალოთ, რომ აღიონ პირველ კურსზე ყველა ლაბორატორიები: საფიზიკო, საქიმიო, საბოტანიკო და საზოოლოგიო (აქამდინ მხოლოდ საქიმიო იყო საჭირო). ამნაირათ ჩვენ შეგვიძლია შევამციროთ ქალთა რიცხვი, რადგან მეტი წილს არა აქვს დამთავრებული 8-9 კლასი და ლათინურის ცოდნის მოწმობა თითქმის არავის“. ამ წინადადებამ ააღელვა მეტი წილი აქაური პროფესორებისა და ყველამ ერთხმათ განაცხადა უარი ამ წინადადებაზე. მით უფრო, რომ ამ დროს ყველა ჩამოსულები და დაბინავებულნი იყვენ, სრული დარწმუნებული, რომ მათ თხოვნის მიცემის მეტი არა უნდოდათ-რა. მაშინ პროფ. ლასკოვსკის შეაქვს მეორე წინადადება: „მაშ მივიღოთ ეხლა ყველა, მაგრამ მეორე სემესტრზე მე ვითხოვ, რომ ჩემი წინადადება სისრულეში იქნეს მოყვანილი“. თუმცა ამის წინააღმდეგ იყვენ და თხოულობდენ, თუ ეს აუცილებელია, შემოვიღოთ მომავალი წლიდან, ხოლო ეხლა გამოვაცხადოთ, რომ მსურველს საშუალება ექნეს მომზადების, თორემ ეს სრული უსამართლობაა ჩვენი მხრითო. მაგრამ პროფ. ლასკოვსკიმ მაინც თავისი გაიტანა და მეორე დღეს, ე. ი. 13 ოქტომბერს, ვკითხულობთ უნივერსიტეტის კედლებზე შემდეგ განცხადებას: „ვღებულობთ ამ პირველ სემესტრზე ყველას, ხოლო მეორე სემესტრიდან მსურველთ მოვთხოვება 8 კლ. კურსი, ლათინურის მოწმობა და ყველა ლექციების აღება, როგორც თეორიულის, ისე პრაქტიკულისა“.

ქართველი ქალი.

***
 ცა ვარსკვლავებს მოუქედავს,
 დედამიწას ეღირება,
 ტყეში კენესის იადონი,
 ბალში კი ვარდს ეღიმება.
 ბაგეს უშლის მას ნიაფი,
 ეწურება ნამი გულში.
 ხედავ, ტურფავ, მთლათ ბუნება
 დღეს ჩანთქმულა სიყვარულში!
 შენც სიმები მას შეუწყე
 და ტკბილი ხმა გამაგონე,

*) „ჩვენი უნივერსიტეტი ქალთა უნივერსიტეტით იქცევა. საჭიროა მივიღოთ რამე ზომა, რომ შევაქციროთ ქალთა რიცხვი“.

მაგრამ, მტრედო, არ შემოიკრთე,
 თუ მე უცებ დამაღონე!
 ლაჟვარდ ცაზე ვარსკვლავთ შორის,
 როგორც გულში შხამ-ნაღველი,
 შეპარულა იღუმალათ,
 გაწოლილა იქ ღრუბელი.
 მე მას ვუცქერ... შენ იმღერე
 და ტკბილი ხმა გამაგონე,
 ტურფავ, ტურფავ, არ გაოცდე,
 თუ მე უცებ დამაღონე!
 —
 ოხ, რა შენის დღეს მთა-ველი!
 რა კარგია, საყვარელო,
 რომ, ვით მდებლოს ლალ-ზურმუხტი
 მეც შენს ყელზე შემოვევლო!
 მაგრამ, ტურფავ, შენ იმღერე,
 ააყოლე ხმა ნიავსა,
 მე კი... მე კი... იღუპალათ
 ავაგორებ ვარდზე ნამსა!
 ეს ცრემლია, ტურფავ, ცრემლი!
 ცხოვრებისა ჯილდო მწარე
 და ბუნებაც მას დაცინის...
 ჟუსულგული არე-მარე!
 და იმღერე შენც იმასთან,
 მე მიყვარს ხმა მხიარული,
 როცა ცრემლათ იწურება
 ნაღველით სავსე ჩემი გული!

ოცდაათი და ერთი

(მ. გორკისა)
(გაგრძელება. — იხ. № 49).

გავიდა ერთი თვე, სალდათი აცხობდა ბუდეებს, სეირნობდა მკერვალ ქალიშვილებთან, ხშირათ შამოდოდა ჩვენთან სახელოსნოში, მაგრამ ქალაშვილებზე გამარჯვების ამბებს აღარ გვიამბობდა და სულ უღვაშების გრძახში იყო.

ტასო ყოველ დილაობით მოდიოდა ჩვენთან «კრენდელებისათვის» და, როგორც ყოველთვის, ახლაც მხიარულათ, საამურათ და ლმობიერათ გვექცეოდა. ჩვენ ვცადეთ მასთან სალდათზე ჩამოგვეგდო სიტყვა, ის სალდათს „თვალზე გამოკუსულ ხბოს“ და სხვა სასაცილო სახელებს უძახოდა და ჩვენც ეს გვაშევიდებდა. ჩვენ თავი მოგვექონდა ამ გოგონათი, როცა ვხედავდით, რომ მკერავი ქალები ასე ელაქუცებოდენ სალდათს, ხოლო ტასოს მასთან ამგვარი ქცევა ჩვენ ყველას გვაძალღებდა, და ამიტომ თვით ჩვენც შეგვძულდა სალდათი და ზიზლით ვუყურებდით მას. ტასო კი უფრო შევიყვარეთ, და უფრო მხიარულათ და გულკეთილათ ვეგებებოდით ხოლმე მას დილაობით.

მარა ერთხელ სალდათი მოვიდა ჩვენთან შექეფიანებული, დაჯდა შორიახლო და დაიწყო სიცილი, ხოლო როცა ჩვენ ვკითხეთ, რაზე ან ვიზე იცინის, — იმან აგვიხსნა:

— ორს ჩხუბი მოუვიდა ჩემ გამო... ლიღამა და

მაშომ... იცით, როგორ დასახიჩრეს ერთმანეთი? ჰმ, ხა, ხა! ჩაკიდეს ერთმანეთს თმებში ხელი და სულ იატაკზე ათრიეს ერთიმეორე... ხა-ხა-ხა! სულ დაუკაწრეს ერთმანეთს პირისახე... ტანისამოსიც დაიგლიჯეს... დაიქანცენ! სასაცილოა... რატომ არ შეუძლიათ ქალებს პატიოსნათ ჩხუბი? რატომ კაწრავენ ერთმანეთს?!

იგი სრულიად ჯანსაღი, მხიარული და გასუფთავებული წამომჯდარიყო დაზგაზე და სულ ხითხითებდა. ჩვენ გაჩუმებული ვიყავით. იმის საქციელი ამ ხელათ სრულიად არ მოგვეწონა.

— ხედავთ როგორ ადვილათ ვიმარჯვებ ქალებზე? თვალს ვუქნევ და მზათ არის! მაშ!

მან აიწია ზევით თვისი თეთრი, მოელვარე ბალნით დაფარული ხელები და მუხლებზე მაგრა დაიკრა. ის გვიყურებდა ჩვენ ისეთი სიამოვნებით, თითქოს თითონაც უკვირდა თვისი ბედნიერება. მის მსუქან დაწითლებულ სახეზე კმაყოფილება იხატებოდა და ამ კმაყოფილების ნიშნათ სულ ნერწყვით ილოკავდა ტუჩებს.

ჩვენ ხაბაზს გული მოუვიდა. მან მძლავრათ გაკრა-გამოკრა ნიჩაბს ფურნეში და უცებ დაცინვის კილოთი თქვა:

— ეგ ცარიელი ბაქიობაა, საქმე ის არის, სხვაზედაც გამოიჩინო შენი ბიქობა...

— ესე იგი, ამას შენ მე მეუბნები, არა? კითხა სალდათმა.

— ჰო, შენ, მერე რა იყო? მძაფრებს ცნ

— რაო, რაო? ანტონის თანხმობა

— არაფერი... ჩაიარა!

— არა, ერთი სწორეთ გამაგებინე რაშია საქმე და ვინ არის ის «სხვა»?

ჩვენმა ხაბაზმა ხმა არ გაცა და განაგრძო სიჩქარით მუშაობა: შეყრის ფურნეში მოხარშულ კრენდელებს, მერე წამოაუსმევს ნიჩაბს და დაუყრის წინ ბავშვებს, რომლებიც კრენდელებს ძაფზე ასხამდნენ. იმას თითქოს დაავიწყდა სალდათი და მასთან ბასი. მარა სალდათი უცებ რალმაც ააშუოთა, ის ფეხზე წამოდგა, გაექანა ფურნი-საკენ და კინაღამ ჰაერში მოტრიალვ ნიჩბის ტარს არ დაეჯახა.

— არა, შენ მითხარი — ვიზე ლაპარაკობდი? შენ მე შეურაცყოფა მომაყენე... მე? ჩემგან ვერც ერთი თავს ვერ დაახწევს, ვერა! შენ კი მე ასეთ შეურაცყოფელ სიტყვებს მეუბნები...

მაყურებელს ის მართლაც შეურაცყოფილათ მოეჩვენებოდა. ის, ალბათ, თავის თავის ღირსებას მხოლოთ ქალების მოტყუილება-შეცდენაში ხედავდა; და მართლაც, ამის მეტი ნიჭი სხვა არა მოიპოვებოდა-რა მაში და მხოლოთ ეს აგრძნობინებდა მას, რომ იგიც ცოცხალი არსებაა ქვეყანაზე.

ხომ არიან ისეთი ადამიანებიც, რომლებსთვისაც ყველაზე უკეთესი და ძვირფასი ცხოვრებაში არის რაიმე ავთამყოფობა სულიერი ანუ ხორციელი. ისინი მთელ თავის სიცოცხლეში განუყრელნი არიან ამ ავთამყოფობასთან და მისით ცხოვრობენ; ასაზრდოებენ მას თვით და თვითაც საზრდოობენ მისით. ამაზე უჩივიან ისინი მოყვასს და ამით იქცევენ იმათ ყურადღებას; ამით იძენენ სხვების თანაგრძნობას და ამის გარდა მათ არა გააჩნიათ-რა. წაართვით მათ ეს ავთამყოფობა, განკურნეთ

მისგან და ისინი უბედურ ადამიანებათ გადაიქცევიან, იმიტომ რომ თქვენ დააცალიერეთ ისინი. ხანდახან ადამიანის ცხოვრება იმდენათ მწირია, რომ იგი იძულებულია უნებლიეთ ფასი დადოს თვის ბიწიერებას და იმით იცხოვროს; გადაქრით შეიძლება ვთქვათ, რომ ხშირათ ადამიანი ბიწიერებაში ვარდება მოწყენილობისაგან, დაღლისაგან.

შეურაცყოფილმა სალდათმა მიიწია ხაბაზზე და შეუბღვირა:

— არა, შენ მითხარი— ვინ არის ის, ვინ?

— გითხრა?— უცებ შემოტრიალდა მისკენ ხაბაზი.

— თქვი რაღა?!

— ტასოს იცნობ?

— მერე?

— მერე და! აბა ერთი შეეცადე...

— მე?

— დიახ, შენ!

— ის? ეს შე ჩირათაც არ მიღირს!

— ვნახავთ!

— ვნახავ! ხა-ხა!

— ის შენ...

— ერთი თვე ვადა!

— რა ბაქია ხარ, სალდათო, რა ბაქია და?

— მაშ ორი კვირა! მე გაჩვენებ! ვინ არის ტასო, ჰმ!..

— დაიკარგე აქედან... მიშლის.

— ორი კვირის შემდეგ მე გაჩვენებთ ტასოს ამბავს!

— მომზორდი-მეთქი, გეუბნები!

ჩვენი ხაბაზი უეცრივ გაშმაგდა და სალდათს ნიჩაბი მოუქნია. გაკვირებულმა სალდათმა უკან დაიხია, შემოგვხედა ჩვენ და ცოტა ხნის სიჩუმის შემდეგ ჩუმათ, ბრახ-მორეულმა გვითხრა: «მაშ კარგი» და გავიდა სახელოსნოდან.

ამ დავის დროს ჩვენ გაჩუმებული ვუგდებდით ყურს მათ ლაპარაკს. მარა წავიდა თუ არა სალდათი, ჩვენ შორის განიჭათა ხმა-მალალი ლაპარაკი და ყვირილი.

— ვერაფერი საქმე დაიწყე შენ, პავლე, — შეუყვირა ერთმა ჩვენთაგანმა ხაბაზს.

— იმუშავე მანდ, რა შენი საქმეა! — მრისხანეთ უბასუხა ხაბაზმა.

ჩვენ ვგრძნობდით, რომ სალდათს რაღაც გულზე მოხვდა და რომ ტასოს განსაცდელი მოეღის. ამას ჩვენ ვგრძნობდით და ამავე დროს ყველა ჩვენგანი შეიპყრო რაღაც მწვავე სასიამოვნო ცნობის მოყვარეობამ. ყველა ჩვენთაგანი იმის ფიქრში ვიყავით, რა იქნებოდა? შეებრძოლება ტასო სალდათს?

— არა, ის გაუმაგრდება! ტასოს ადვილათ ვერავინ იგდებს ხელში!

ძალიან გულთთ გვინდოდა გამოგვეცადა ჩვენი სათაყვანებელი ადამიანის სიმაგრე; ჩვენ დაბეჯითებით ვამტკიცებდით, რომ ტასო მედგარი, მტკიცე ადამიანია და ამ შეჯახებაში იგი გამარჯვებული გამოვა. ბოლოს ჩვენ ისიც კი გვეჩვენებოდა, რომ სალდათი ვერ წავაქვხეთ კარგათ, და რომ მას ამაზე დავა არ დავიწყებოდა, უნდა კიდევ შეგვეჩოქოლებინა ჩვენ მისი თავმოყვარეობა. ამ დღიდან ჩვენი ცხოვრება შეიცვალა; მას რაღაც განსაკუთრებული აღელვება დაეტყო. ასე ჩვენ ჯერ არ

გვეცხოვრა. ამერიიდან მთელი დღეობით ვდაობდით ერთმანეთში, თითქოს დავეკვიანდით კიდევ, ვლაპარაკობდით მეტს და უკეთესათ. ჩვენ გვეჩვენებოდა, რომ დიდი სანაძლეო დავდეთ ეშმაკთან. ეს სანაძლეო იყო ტასო. და როცა ჩვენ გავიგეთ მებულკეებისაგან, რომ სალდათმა უკვე დაიწყო მასთან დაახლოვება, იმდენათ გვეოცა და ცნობისმოყვარეობა აღგვეძრა, რომ ველარც კი შევამჩნიეთ, თუ ამ მღელვარების დროს როგორ მოგვიმატა აღამ თოთხმეტი ფუთი ცომი ზედმეტი სამუშაო დღეში. ამ დროს ჩვენ მუშაობისაგან თითქოს არ ვიღლებოდით. ტასო მთელი დღე ენაზე გვეკერა და ყოველ დილა იმას მოუთმენლათ ველოდით. ხანდახან ჩვენ წარმოვიდგენდით, რომ ის შემოვა ჩვენთან სრულებით შეცვლილი, სრულებით სხვა, ვიდრე წინეთ იყო.

ყოველ შემთხვევაში ჩვენი დავის შესახებ მას არას ვეუბნებოდით, არას ვეკითხებოდით და ჩვეულებრივ აღერსით და კარგათ ვეპყრობოდით. მარა ახლა ამ დამოკიდებულებაში შემოგვეპარა რაღაც ახალი, უცხო გრძობები — და ეს ახალი იყო მომეტებული ცნობისმოყვარეობა.

(დასასრული იქნება)

საყურადღებო პროექტი.

(დასასრული. — ნ. № 44).

წინა წერილში ჩვენ ენახეთ, როგორ და რამდენათ უზრუნველ ყოფს პროექტი დაზარალებულს, როცა იგი ცოცხალი გადურჩება „უბედურ შემთხვევას“. მაგრამ, როგორც ვიკითხავთ, ხშირათ ამ უბედურებათა შედეგია მშრომლის სიკვდილი, რომელსაც რჩება ოჯახი, ცალშვილი, ხშირათ მხოლოდ მისი მარჯვენის შემყურე. სასამართლოს პრაქტიკა ასეთ შემთხვევებში ოჯახს უნიშნავს წლიური ქირის $\frac{2}{3}$, ხშირათ $\frac{3}{4}$ -საც და პროცენტულათ რომ ავიღოთ გვექნება $66\frac{2}{3}$ — 75% —ამდე, ახალი წესით კი მხოლოდ 60% ანუ სამი მეხუთედი მიეცემათ. პრაქტიკა ამ შემთხვევაში იმ მოსაზრებით ხელმძღვანელობდა, რომ თვით ოჯახის მამა პირადათ თავის თავზე საზოგადოთ მეოთხედის ან შესამედის მეტს არ დახარჯავდა, და მართლაც საშუალო რიცხვით ხუთი სული რომ მივიღოთ ოჯახზე, წარმოუდგენელია მეოთხედზე მეტი ერგოს თვით მშრომელს. განსაკუთრებით საჭირო იყო ამ მხარის ყურადღების მიქცევა რუსეთში, საცა ჯერ კიდევ არ არის საკმაოდ ფეხმოკიდებული დედაკაცის შრომა წარმოებაში, და იმის უარყოფა, რაც ჩვენი სასამართლოს ფრთხილმა პრაქტიკამ შემოიღო, აღარ იყო საჭირო.

ამ კითხვაში პროექტის კარგი მხარე ის არის, რომ წინააღმდეგ მიღებული წესისა, რომელიც ერთობლივ უნიშნავდა ოჯახს შემწეობას, იგი ცალკე წევრების ნაწილს საზღვრავს: ქვრივს ეძლევა 30% , შვილებს 25% თითოს, თუ დედ-მამით ობოლია, და 15% თუ ერთ-ერთი ყავს. ამავე რაოდენობით (15%) უზრუნველყოფს პროექტი დაზარალებულს და-ძმას, დედ-მამას და სხ., რომელნიც მის შრომაზე იყვენ დამყარებული.

პირველი. შვილების და საზოგადოთ მცირე წლოვანთა დახმარება განსაზღვრულია მხოლოდ 15% წლით. აქ, აშკარაა, მიღებულია მხედველობაში, რომ დღეს უფ-

რო აღრე გამოდის აღამიანი შრომის ბაზარზე, ხშირათ 15% წელზე აღრეც და კანონიც აძლევს ნებას 12% წლის ბავშვების მუშაობისას, მაგრამ სრულიად საჭირო არ არის არსებული უსამართლობის დაკანონება; პროექტი კი სწორეთ ამას ჩადის წინააღმდეგ სამოქალაქო დებულებისა, რომელიც დახმარებას საჭიროთ თელის ვაჟისთვის სრული წლოვანებამდე, ქალისათვის კი გათხოვებამდე. პროექტზე უფრო გრძელ ვადას ნიშნავდა სახაზინო მთა-მადნების ქარხნებისთვის გამოცემული წესებიც, იქ 16% წლით მიღებული. მეორე საყურადღებო მხარე პროექტისა იმაში მდგომარეობს, რომ დაზარალებულის მშობლებს მხოლოდ მაშინ ეძლევათ პენსიის უფლება, თუ ისინი ვარდაცვალებულის სიცოცხლეში მისი საზრუნავი იყვენ და მისი მონაგარით ცხოვრებდნ. ყველასათვის აშკარაა, რომ შვილი, თუგინდ დღეს არც კი გვეხმარებოდეს, ყოველთვის იმედია მშობლებისათვის, და არა-სასურველი იქნება, შეიძლება, სრულიად შემთხვევითი განწყობილების დაკანონება: ძნელი წარმოსადგენია, რომ შეიღმა გაჭირვებაში მყოფ მშობლებს ხელი არ გაუწოდოს; თვით კანონიც ავალებს შვილს მშობლებს დახმარება გაუწიოს და თავის შეძლების და მდგომარეობის შესაფერათ აცხოვროს. ამ შემთხვევაში პროექტი ამცირებს მშობლების უფლებას, და აქაც წინააღმდეგ სამოქალაქო კანონისა, რომლისთვის საჭიროა მხოლოდ ისეთ პირობებში და ხნოვანებაში იყვენ მშობლები, რომ მათთვის საჭირო იყოს დახმარება. ასეთი იყო სენატის განმარტებით სამოქ. დებ. 194 მუხლის აზრი.

ნაკლი პროექტისა მდგომარეობს თვით იმ გაუმჯობესებულ წესშიაც, რომელიც ანაწილებს ოჯახის წევრებ შორის დახმარების რაოდენობას, რადგან, მაგალითათ, რკინის გზების წესებით, განსაზღვრული რაოდენობა ეძლეოდა ოჯახს მიუხედავათ იმისა, რამდენი წევრი იყო ოჯახში, მხოლოდ იმის გამოკლებით, რაც პირადათ მათე იხარჯებოდა.

ყურადღების ღირსია პროექტში მცირეწლოვან დაზარალებულთა უზრუნველყოფაც. პროექტით მცირეწლოვნები ჩვეულებრივ კატეგორიებათ არის დაყოფილი 12 -დან 15 წლამდე და 15 — 17 -მდე და ამის მიხედვით ემატებათ პენსიაც, მიხედვით იმ-სა, თუ როგორია წარმოების შესაფერ დარგთა შავი მუშის ქირა, და განსაზღვრულია ამავე შავი მუშის ქირის რაოდენობით, რომელსაც არ უნდა აღემატებოდეს 50% მეტი; რასაკვირველია, უფრო სამართლიანი იქნებოდა თვით ამ ხელობის მუშების ქირის მიხედვით ისაზღვრებოდეს მათი დახმარება, როგორც იქცეოდა და იქცევა რკინის გზის წესები, რომელთა მიხედვით მცირეწლოვან დაზარალებულთა შემწეობა განსაზღვრულია იმავე ხელობის მუშის საშუალო ქირის $\frac{2}{3}$ -თ. აბა რა კავშირი აქვს განსწავლული მუშის ქირას შავი მუშის ქირასთან? ან მხედველობაში მისაღები იყო, რომ მცირეწლოვანი გაიწვრთნებოდა და იმას ვე იშოვიდა, რასაც მისი ხელობის სხვა მუშები შოულობდნ?

ღივი მნიშვნელობა აქვს მუშათა ინტერესების დამცველ წესებისთვის აგრეთვე პროცესის პირობებსაც და თუ ამ მხრით არ არის იგი რიგინათ მოწყობილი, რაგინდ კარგი წესები იყოს შეიძლება სრულიად მოუხმარებელი დარჩეს. უმთავრესი, თვით უბედურების პასუხის-

ნელი მეტის-მეტი ცვალებადია, რასაც გვიმტკიცებს მისი გამომხატველი ბირჟა. ადამიანთა შორის დამოკიდებულება არ განისაზღვრებიან ერთი რომელიმე სახელმწიფოთ, პირ იქით, სამოქმედო ასპარეზი კარგავს ყოველივე სახელმწიფოს და საერთაშორისო ხდება.

საზოგადოების შემაღგენელ წევრთა ურთიერთი დამოკიდებულება, მქიდრო კავშირი მათ შორის და აქედან თვითეული მათგანის უძლურება ცალკე აღებულათ, ხშირათ იწვევდა მწვავე ინტერესს მეცნიერთა შორის. მათ შორის გერბერტ სპენსერი უნდა იქნას აღიარებული პირველ მეცნიერთ, რომელმაც მიაქცია ჯეროვანი ყურადღება ამ მოვლენას; მან შეიტანა სოციალოგიურ დისციპლინაში ერთი ახალი თეორია, რომელიც ცნობილია ევროპიელთა შორის „ორგანიზმის“ სახელით. ჩვენ არ ვეხებით ამ თეორიის უკიდურესობას და უსაფუძვლობას, ჩვენი საქმეა დაეკვირდეთ თუ რამდენათ გამოხატავს იგი (ე. ი. თეორია) არსებულ სინამდვილეს. სპენსერის თეორიით საზოგადოება ემზავსება ცალკე ცხოველის ორგანიზმს. იგი შედგება უთვალავი ნაწილებისაგან და იზრდება ამ ნაწილების გამრავლებით; საზოგადოების წარმოშობის პირველ ხანებში კავშირი ამ ნაწილთა შორის ძლიერ სუსტია, და რაც დრო გადის, მით უფრო მაგრდება ეს კავშირი, — ბოლოს ეს ცვლილება ევოლიუციის კანონის მიხედვით აღწევს განვითარების ისეთ ხარისხს, რომ ნაწილი ყოველ-მხრივ დამოკიდებულია მთელზე. როგორც ცხოველის აგებულებაში ცალკე უჯრედის სიცოცხლე სრულიად დამოკიდებულია მთელზე, ასეთია ინდივიდის როლი საზოგადოების ორგანიზმში; ერთი ნაწილი იხოება, მეორე იბადება, მხოლოდ თვით საზოგადოება ცოცხლობს მრავალ საუკუნეთა განმავლობაში. ერთი სიტყვით, საზოგადოება ყველაფერია, ინდივიდი არაფერი.

მოსალოდნელი იყო, რომ ინდივიდის ასეთი დაბეჩავება ეკონომიურ სარბიელზე დაახნდა თავის კვალს კაცობრიობის იურიდიულ-მორალურ განწყობილებაზე. ინდივიდი თავის კერძო ცხოვრებაში ხელმძღვანელობს საზოგადოების მიერ დადგენილ ჩვეულებით, უფლებით და მორალით; ამ უკანასკნელთა ბატონობას იგი გრძნობს ყოველ ნაბიჯზე. სასტიკი შეტაკება ინდივიდის სულიერი მიღრეკილების და საზოგადო მოვალეობის შორის ჩვეულებრივი მოვლენა ხდება; ეს შეტაკება უმეტეს ნაწილათ თავდება ინდივიდის სრულიად მორალურათ დამარცხებით. ასეთი არა სასურველი პირობები ინდივიდს უფერულათ ხდის, ცხოვრების მრავალ-ფერობა, მისი ინტენსიფიკაცია სუსტდება, სუსტდება აგრეთვე ჯიბრობა ადამიანთა შორის საერთო ასპარეზზე¹⁾.

აი, სწორეთ ეს საყოველთაო ტენდენცია, რომლითაც გაქდენთილია განათლებული კაცობრიობის ცხოვრება და რომელმაც გარდაქმნა ინდივიდი არარაობათ, დაედვა სარჩულათ ფრიდრიხ ნიცშეს ფილოსოფიას. ნიცშეს უკიდურესი ინდივიდუალიზმი, რომელზედაც ჩვენ ქვევით გვექნება ბასი, წარმოადგენს სრულ რეაქციას თანამედროვე იურიდიულ-სარწმუნოებრივ-მორალურ დამოკიდებულებათა წინააღმდეგ. რასაკვირველია, ინდივი-

დუალიზმი ახალ რამ მოვლენას არ წარმოადგენს მწერლობაში, ჩვენ კარგათ ვიცით, რომ პირველათ ეს მიმართულება ჯეროვანათ იქნა დაფუძნებული ცნობილ ეკონომისტის ადამ სმიტისაგან; ეს მიმართულება მე-XVIII საუკუნის საფრანგეთში კიდევაც აღიარა თავის დევიზათ სხვილ-მწარმოებელ ლეჟანდრის პირით — *Laissez nous faire!* არ უნდა დავივიწყოთ ისიც, რომ ინდივიდუალიზტები პრინციპიალურათ უარს ყოფდენ საზოგადო ორგანიზაციის და მისგან გამოწვეულ ურთიერთშორის დამოკიდებულების აუცილებელ მნიშვნელობას. ისინი თხოულობენ თავისუფლებას ეკონომიურ ნიადაგზე და ისიც, უმთავრესათ გამოიხატება „პროტექციონიზმის“ გაუქმებით. ინდივიდუალიზტს ფრიად საპატიო ალავი ეჭირა აგრეთვე რომანტიულ ლიტერატურაშიც. ამას გვიმოწმებს ტეობალდ კოლერი, როდესაც ამბობს: «რომანტიზმში ძლიერნათლათ გამოატყდა ინდივიდუალიზმიო»²⁾. მხოლოდ ეს ინდივიდუალიზმი წარმოადგენს ცოტა არ იყვეს ცინიკური თვით-ნებობის ქადაგებას.

სულ სხვაა ნიცშეს ინდივიდუალიზმი. ნიცშე უცხადებს სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლას ყოველივე იმას, რაც კი კაცობრიობას თავის დევიზათ დაუსახავს; იგი აღმერთებს ინდივიდს მაშინ, როდესაც საზოგადოებას მიწასთან ასწორებს... ჩვენ უკვე მივადექით ნიცშეს ზნეობრივ ფილოსოფიას, ამაზე კი შემდეგ თავში.

სამშობლოს ცასე.

ძ. ლუანი კლიაუზნი ვინმე გამოდგა, ბატონებო, ეს 1901 წელიწადი! ცხვირი რა არის, ცხვირიც კი ველარ დამიცვინებია გაბედვით, რომ ადვოკატის პორტფელში არ გადავვარდეთ თავდაყირა. სწორეთ ასეთი საჯაყი საქმე დავმართა თფილისის მოქალაქეთა სამმართველოს. ჯერ იყო და მაცეს „პოსულში“ მისი წინანდელი მამასახლისი. ეგონათ ამით გათავდებოდა საქმე, მაგრამ შენ არ მომიკვდე! ზემოხსენებული საბრალმდებლო სკამი სწორეთ მაგნიტი გამოდგა. და მალე შესკუბდება ნაზე მეორე მამასახლისი ბ. ნი ოსიტოვიც. ეს მეორე ზვარაკი თვითონ შეიღებს ნიაქეთ სა-მსხვირპლობზე; თუმცა მისი დანაშაული დღათ განირჩევა პირველი ზვარაკის დანაშაულობისაგან. პირველს თუ ბრალათ ედებოდა სხვა-და-სხვა ბოროტ-მოქმედება, მეორეს ბრალათ ედება სხვა-და-სხვა ბოროტების გამომეღვენება. მოგხსენებათ, ბ. ნი ოსიტოვმა თხოვა ადგილობრივ მთავრობას, გაათავისუფლეთ ჩემი თანამდებობისაგან, რადგანაც სამმართველოს საქმეები ისეა არეული, რომ შეუძლებელია მათი გაგება, მეორეც ესა თვით მოსამსახურენიც არ არიან კეთილ-სათნოიანი და სანდონიო. სათნოების აღსადგენათ სამმართველოს მოსამსახურეთ მიმართეს იმავე მთავრობას და განაცხადეს, ამგვარი შეურაცყოფისთვის შეურაცყოფელი ოსიტოვი მიცენ სამართალში. რით გათავდება ეს ერთი-მეორის „პოსულში“ მიცემა, ამას შემდეგი გვიჩვენებს; მაგრამ ცოტაოდენი რამ ახლაც შეგვიძლია გამოვიცნოთ. ამ დღეებში ერთ ადგილობრივ რუსულ გაზეთში ზემოხსენებული სამმართ-

¹⁾ ეს პირობები ჯეროვანათ ხსნიან იმ მოვლენას, რომ უმეტესი ნაწილი სოციალოგიური თეორიებისა სახვენ თავის უმთავრეს დანიშნულებათ ინდივიდის სოციალოგიიდან განდევნას.

²⁾ იხ. „Умственныя и общественныя теченія XIX стол.“ Теобальдъ Циглеръ გვ. 42.

ველოს მდინათ ნამყოფი აცხადებს საყურადღებო ცნობებს სამმართველოს საქმეებიდან. ამ შესანიშნავ საქმეებში მოიპოვება თურმე საკვირველი თავ-განწირვა სამსახურისათვის; აქ წაიკითხავთ თქვენ, რომ რამდენიმე მოსამსახურე პირი იძლევა საკუთარ ხელმოწერილ «პირობას», რომ ამიერიდან თავს ანებებს ღვინო-არაყის სმას, ალარ ილოთებენ და ყოველთვის თავის დროზე «უბახმელიოთ» გამოცხადდებიან სამსახურში. არ ვიცი, ამ თავ-განწირულ ალტმისათვის, მომავლათ მათ ჯამაგირი თუ არა, ხოლო იმავე საქმეებიდან ჩანს, რომ სამმართველოს „შემოსავალ-გასავლის“ დავთარიც რაღაც ბნელეთი ყოფილა! ბევრი ჩაშვებულა ამ ბნელეთში და ბევრი გაშვებულა იქიდანვე, მაგრამ ისე კი, რომ შემომტან-გამტანის მეტი ვერავინ გაიგებს ვერც «პოდვხს» და ვერც «ჩორნი ხოდს».

აგერ ეს მცორე წელიწადი მიდის, რაც ქიზიყელებს ერთი მკვდარი გაჯიუტებიათ და ვერ დაუმარხავთ. ეს ჯიუტი გვამი ვახლავთ იქაური ნეტარხსენებული „ღეპო“. დიახ, ვერ იქნა და ვერ მოესწრენ ქიზიყელები მის «ლიკვიდაციას». «სალიკვიდაცია» კომისია ეძახის ღეპოს წევრებს, ეხვეწება, ემუდარება, მოდიოთ „ნახეთ ვენახიო“, მაგრამ, შენ არ მომიკვდე, ქიზიყელები იქ ვეღარ მიიტყუონ! „ქორწილში სხეებო ქეთიობდენ და ჩვენ ქელეხში რა გვინდაო“ უთვლიან ლიკვიდაციის კომისიის ღეპოს წევრები; მაგრამ ქელეხიც არის და ქელეხიც! არის იმისთანა ქელეხი, საცა ფერდებს ამოივსებ და არის ისეთიც, რომ კუბოს ფულს შენ თათონ გამოგაღებინებენ. აი ამისთანა ქელეხზე იწვევენ ქიზიყელებს და რომელი იმათგანი გაქიზიყელდება, რომ დაესწროს ამისთანა სახიფათო ზეიმს! საკვირველი ის არის რომ, რადესაც ცოცხალი იყო ეს დიდებული გვამი, ის თავისთავათ და ჩუმათ მიძვრებოდა საფლავში (ესე არს «კუჭა») ხოლო ენლა კი, როდესაც საფლავიდან იყურება, აღარავინა ჩანს წამგრაგენელი გვამისა. ჩანს სრულებით დაცარიელებულა „ღეპოს“ ამბარი, რომ „ვირთაგვებიც“ კი აღარ უდგებიან ახლ რ, თუცა დიდი ღვაწლი მიუძღვის განსვენებულს მათ წინაშე!

მაჰმადმა მაჰმადიანებს ერთ უპირველეს მცნებათ დაუწერა, რომ არ მიკარებოდენ ბახუსს. ნეტა რას ვტყუოდა ახლა წინასწარმეტყველი მართლმორწმუნეთ, რომ წააკითხა ფინანსთა სამინისტროს სტატისტიკა, საიდანაც ჩანს, რომ ყველაზე მეტათ რუსეთში ლოთობა ყოფილა გაერცვლებული ბაქოს გუბერნიაში, ამ მუსულმანთა პროვინციაში. ბალახანასა და ნავთის სამრეწველო ადგილებში თითო კაცი წელიწადში სვამს თურმე 10 ვედრო არაყს, 10 ვედრო ლუდს და 20 ვედრო ღვინოს! (=40 ვედ.) დიახ, არ იცოდა მაჰმადმა, რომ საკმარისი იყო მუსულმანთა მიდამოში ამართულიყო ახალი კერაბი, და მისი მცნებაც გაიზნეოდა ჰაერში! საკმარისი იყო რაღაც მანქანის ატოკება, რომ მტვრათ გადაქეულიყო მრავალი იმგვარი მცნებებიც. დანგრეულიყო მისი სამოთხე და მის ადგილას თვითიულ მუსულმანს გამოედგა ყოველ წელს 40 ვედრა სასმელი.

წარსულ კვირას „საშობლო ცის“ მარნიდან ერთი

ქაშნიკი «არგონავტს» და მის „ზოილსაც“ შეეთავაზე. ამ ქაშნიკს პირი დაუწვავს არარატის კილოზის ქაშნიკისათვის, ამიტომ გასაგრილებლათ მოვალეთ ვთვლი ჩემ თავს ახლა ეს ტკბილეულობა მივართვა: ამიტომ ჩიი და «აზგონავტის» «ზოილს»: რად ამ პოეტებმა ახი ილოტი ერთი ყვავი-ყვანაილია მის პიბლოტებობამ მთებზე შემოგვჩხავის წარა-მარა, რად ამ პოეტებმა ჩიი მის სახელი «ზოილია» უხე პიბლოტამ ილოტიდა რად პიბლოტის კი—ერთი თარა! რად ამ პოეტებმა ჩიი მაქხელას არ მოვალდენთ, რად ამ პოეტებმა ჩიი არ დავარჯავთ წამალს მისთვის, რად ამ პოეტებმა ჩიი რად ერთი გუდა ნიორი გვაქეს პიბლოტის ხე ანგუთილოზისთანა მეგობრისთვის. რად ამ პოეტებმა ჩიი არგონავტის ბაქანზე ზის პიბლოტის ანგუთილოზის პიბლოტისი „შეიფ-გენერალი“, რად ამ პოეტებმა ჩიი საკენკი რომ ვერ მივართვით რად ამ პოეტებმა ჩიი მითომ არის ჩვენზე მწყურალი. რად ამ პოეტებმა ჩიი იფრინევი, ყვანაილია, რად ამ პოეტებმა ჩიი ილოტი თართო არის ცა და მიწა, რად ამ პოეტებმა ჩიი არგონავტის ვილდე „არგონავტი“ რად ამ პოეტებმა ჩიი არგონავტის შუა გზაზე არ დავიწვა! რად ამ პოეტებმა ჩიი მაგრამ მზისკენ არ წახვიდე, რად ამ პოეტებმა ჩიი უცებ ფრთები არ დაიწვა, რად ამ პოეტებმა ჩიი და ჩვენც ნურას დავგაბრალე, რად ამ პოეტებმა ჩიი თუ «კალობაკი» დავგებრიწა! რად ამ პოეტებმა ჩიი რადგონებო.

5 დეკემბერი ღირსაღსანიშნავი დღეა ჩვენი პრესის ცხოვრებაში. ამ დღეს ორივე ჩვენი ყოველდღიური გაზეთი ახალი რედაქტორების ხელმოწერილი გამოვიდა და მომავალში მათ ფირმებთან გვექნება საქმე. სხვა კითხვაა, მოყვება თუ არა ახალი რამე ამ ახალ ფირმებს.

სწორეთ ერთი წლის წინეთ („კვალი“ № 50) ჩვენ გაზეთში აღნიშნული იყო განახლებული „ცნობის ფურცლის“ საპროგრამო წერილი, თითქმის სავსებით მოყვანილი, და შემდეგი შენიშვნით პოლოვდებოდა ამონაწერი: „აი, ამ მეტათ საქარო პროგრამის განხორციელებას გვირდებდა რედაქცია („ცნ. ფ.“-ის) და ჩვენც ვუსურვებთ ამ გაზეთზე შეუჩერებლათ სიარულს. ჩვენ გვწამს, რომ ჩვენში შეიძლება ერთი რიგიანი ყოველდღიური გაზეთის გამოცემა და დღე ასეთი გაზეთი იყოს „ცნობის ფურცელი“. ასეთი თანაგრძობით შეხვდა ჩვენი რედაქცია განახლებული გაზეთის პროგრამას, მაგრამ მალე გაუცურუდა იმედს და „იძულებული შეიქნა აღენიშნა (იენისში) ამ გაზეთის აზრთა წინააღმდეგობა და უსაფუძვლობა მისი მეთაურის ბ. არჩ. ჯორჯაძის წერილების გარჩევით (იხ. ნ. უორდანიას წერილები). გავიდა შემდეგ ამისა, დროდა დრო და უკანასკნელ ხანებში „სხვა-და-სხვა მიზეზებისა გამო“ „ცნ. ფურც.“ იძულებული შეიქნა დროებით შეწყვეტა ბაასი მკითხველებთან“, რის მიზეზზე ჩვენ მიერ აღნიშნული წერი-კითხვის საზოგადოების არჩევნების შესახებ შეუთან-მებლობა შეიქნა. მას შემდეგ მხოლოდ დღეს „მიცნა“ შეძლება ისევ დაუბრუნდეს შეწყვეტილ ბაასს“ და ცდილობს «გათანტოს ის უსაფუძვლო ლაპარაკი, რომელიც ამ ორ-სამ კვირაში გაიმართა მათ შესახებ, როგორც აქაურ ქართულ გაზეთებში, ისე საზოგადოებაშიც».

ამისთვის მოყავს ზოგიერთი ადგილები „შარშანდელი“ პროგრამიდან და იმეორებს: „ამავე პროგრამაზე, ამავე პოზიციაზე ვდგევართ—ჩვენ დღესაც და არც მარცხნივ და არც მარჯვნივ მიწევა არ დაგვეკირვებია“.

კარგია წლის თავზე მაინც კარგი ნათქვამის გამოკრება, და რამდენათაც განახლებული «ცნობის ფურცლის» კვლავ განახლებული რედაქცია იმ პროგრამას დააგება, ჩვენც სიამოვნების მეტი არა დაგვოჩენია—რა, მაგრამ სამწუხარო და სავალალო ის არის, რომ მთელი წლის განმავლობაში ვერ შესხედებით ამ პროგრამის განხორციელებას და ვაი თუ კიდევ განახლება დაქირდეს და ისიც მარტო საპროგრამო წერილის გასამეორებლათ!.. დამახასიათებელია ის მოვლენაც, რომ საკმაო იყო გაზეთის ორი-სამი კვირით შეფეხვითა მკითხველთან ბაასი და საზოგადოებაში და გაზეთებში მითქმა-მოთქმა შეიქნა, არა მარცხით დაიწია და არა მარჯვნივ. ნუ თუ მთელი წლის განმავლობაში იმდენათ მაინც ვერ გამოიკვია გაზეთმა ფიზიონომია, რომ ორი კვირა დახსომებოდათ მის მკითხველებს?! საქმეც ის არის, რომ ვერა. არ ვიცოდით, რა იყო ეს რედაქცია, თუ ბ. ჯორჯაძე არაა მისი გამომხატველი, და რომ არაა, ეს იმ შენიშვნებიდანაც ჩანს, რომლებიც ხშირათ დაუბოდა ხოლმე ბ. არ. ჯორჯაძის წერილებს. მკითხველი საზოგადოებისთვის სასურველი და საინტერესო უფრო ის არის, რომ გაზეთს ერთი სახე, ერთი აზრი, ერთი მიმართულება ქონდეს და იცოდეს ვისთან აქვს საქმე.

საქიროთ მიგვაჩნია მოვიყვანოთ შარშანდელი პროგრამიდან რამდენიმე სტრიქონი და თვით მკითხველებს მივანდოთ, რამდენათ ეთანხმება ივინი ბ. ჯორჯაძის ნაწერებს.

«საგლეხო რეფორმამ შესწავლა კრის ცხოვრების კონკრეტული საფუძველი და შექქისა პირობები ასახის ცხოვრებისა. ფეოდალური წეს-წყობილება, დაფუძნებული ნატურალურ მეურნეობაზე, იშლება და ხელ-ხელა ადგილს უთმობს სავაჭრო-სამრეწველო წეს-წყობილებას. ეს სოციალური ცვლილება იწვევს ჩვენი ცხოვრების ყველა მხარეების შეცვლასაც». რამდენათაც კონკრეტული საფუძველი განუშტობილებელი, გამოურკვეველ-გაუმარტობელია, იმდენათ ზედ შენობაც განუშტობილებელია და სასიათდება განდამავალ უბაქის ჩვეულებრივის ნიშნებით...»

«ჩვენი ქვეყნის განვითარება დაემორჩილა კერძოს კულტურის კოლაფუციის განხის და იმავე გზით უნდა წავიდეს წინ. აქედან ირვევს ჩვენი პროგრამის ერთი მხარე: სული შეგუწყოთ კერძოველ მარწინავე იდეებისა და საუკეთესო მარწინავე ბათა განცობა-შეთვისებას და გავრცელებას; თვალ-უწი ვადევნოთ ჩვენი ცხოვრების განვითარებას ასახი განხის გავლენის ქვეშ და აქსხნათ უკველი მოკლება იმ მხრით, თუ რამდენათ ეთანხმება იგი ხეკრთო პროგრესიულ გზას, ან რამდენათ ეწინააღმდეგება მას».

სხვისა რა მოგახსენოთ და ჩვენი აზრით კი ბ. ჯორჯაძის ნაწერები და ეს სიტყვები ისე გვანან ერთმანეთს, როგორც ბუღბუღი და... კამეჩი. არ. ჯორჯაძის გაზეთზე ამ სიტყვების წარწერა, ძროხაზე შედგმული უნაგირია! და რაღა საქიროა ასეთი შეუფერებელი შეერთება. შეგვატყობინეთ ვინ ხართ, ის რაც წლის განმავლობაში იყავით, თუ ამ გამეორებული პროგრამის მიმდევარნი? ნუ თუ ასე ძნელია?...

უფრო გულახდილია «ივერიის» ახალი რედაქცია. მართალია, მას საპროგრამო წერილი არ დაუბეჭდავს, მაგრამ საპროგრამო განცხადება კი დაგვანახვა. ხშირათ უსაყვედურებდნ ამ მოხუც გაზეთს: მასალას არ გვაძლევო. ახალ რედაქციას უგრძნია ამ საყვედურის საფუძვლიანობა და თავის განცხადებაში გვეუბნება, «ფორმატინებას არ გვაძლევდა საქირო საგნებისა და საზოგადო საკითხებისთვის ჯეროვანი ადგილი დაგვეთმოვო». არა ერთხელ უარუყვია ამ გაზეთს ისევე თომდა უმართლო, ბრალდება, რომ ის განსაკუთრებულ ყურადღებას სასოფლო მეურნეობას აქცევდა (ნამეტურ ბ-ნ Plebs-ის პირით), ახლა კი გულახდილათ გვეუბნება, „განსაკუთრებული ყურადღებით მოვეყრობით ჩვენ სასოფლო-სამეურნეო საკითხებსო“. იარაქალა, მოხუცო რედაქცია! მოგვწონს გულახდილობა, რომელიც უფრო ახალგაზდებს უნდა ემჩნეოდეს, მაგრამ ჩვენ წამხდარ დროში მოხუცებს შეგრჩენიათ! ვიცით მაინც, ვისთან გვექნება საქმე, ოღონდ ის კი ვერ მოგივიდათ კარგი, რომ უშინაარსობა ფორმატის სიპატარავეს დააბრალეთ! ნეტავი რა ეყარა იმ პატარა ფორმატში და როდის გვეჭებოდათ მასალა, როცა თქვენვე რედაქტორის წერილებიც კი სანატრელი გაგზდომიათ?!

ქართული თეატრი.

კვირას, 2 დეკემბერს, წარმოადგინეს „მეორეთ გაცმაწვილება“, პიესა ქართული თეატრისა და „საზოგადოებისთვის“ დიდი ხანია ნაცნობი, მარა კვირის საზოგადოებისთვის, მისი უმრავლესობისთვის მაინც, ახალი და უცნობი, რადგან თვით ეს „ხალხი“ ახალია ჩვენი თეატრისთვის. ის ამდენხანს არ ჩანდა, დაკარგული იყო და მხოლოთ „საზოგადოების“ ვაქცევამ მოანახვია ჩვენ მეტაურებს. მართლაც, ვისაც ქართულ თეატრში უვლია წინანდელ სეზონებში და ახლანდელის დასაწყისში ის აქ ბევრ ნაცნობს ევლარ ნახავს, თითქმის სულ ახალი სახეები, ვარგშე განუშორებელი რეპარტიორებისა და ერთი ორი მულმივ მოსიარულისა. თვით წარმოდგენის დროსაც ამჩნევთ, რომ „ხალხისთვის“ თეატრი ახალი საქმეა; ყოველი მოძრაობა, ყოველი მოქმედება, შესაფერ კომენტარიებს და შენიშვნებს იწვევს მაყურებელში, ამ „ხალხისთვის“ სცენა სინამდვილეთა, და ისეთივე თანაგრძნობით და ზიზლით ხვდება მოთამაშეს, როგორც ცხოვრებაში მოექცეოდა. ჯერ არც სათეატრო დისციპლინა აქვს საკმაოთ შემუშავებული, არც ნამდვილი ხელოვნების გემო გავლებული. ეს ვიმეორებ სულ ახალი «ხალხია» ჩვენი თეატრისთვის, ის წერილი ვაქარი, ნოქარი, მესაკუთრე, რომელიც იძულებით იყო დაშორებული თეატრს ხელმიუწვდომლობის გამო. და სასიამოვნო სანახავია, როცა თითქმის სავე დარბაზი ერთი კაცივით ტირის, როცა გმირს განსაცდელში ხვდავს და იცინის და მხიარულებს, ტაშის კვირით დარბაზს ანძრევს, როცა გმირი გმარულათ იქცევა, როცა კეთილი იმარჯვებს ბოროტზე. უნდა გენახათ, რა იყო თეატრი, როცა გავორგიმ (შათირიშვილი) მოკლა მამის სიყვარულის ახალი სავანი, რომელმაც გაუბედურა დედა და ოჯახი რა სიამოვნებით ამოისუნთქა ამ ახალმა «საზოგადოებამ» და რა კმაყოფილი დარჩა ასეთი დასასრულით, უნდა გენახათ იგივე თეატრი პიესის დასასრულს..»

როცა მკვლელი-გიორგი ციმბირში გამგზავრების წინ ეთხოვება მშობლებს საპატიმროს ოთახში; როგორ ტიროდა და ქვითინებდა ეს საფე დარბაზი, და დაიჯერებთ, რომ ამ ახალი საზოგადოების გრძნობა-გონება ჯერ სრულიათ ხელშეუხებელია, როგორც ვთქვით, ასე თუ ისე დრამატიულმა საზოგადოებამ გამოიჩინა ეს ახალი „ხალხი“ და საჭიროა ისარგებლოს მისი სიძლიერით. კვირას რიგიანი პიესა იყო და რიგიანათაც შეასრულეს. — ყველაზე უფრო ქ. კარგარეთელი სუსტობდა უკანასკნელ მოქმედებამდე, მაგრამ ბოლოს ისიც შევიდა როლში, თუ კი საზოგადოათ შეუძლია ამ არტისტ ქალს როლში შესვლა და წარმოდგენა რიგიანათ დაასრულეს. კარგი იყო ბ. გუნია, საუცხოვო იყო ქ. ჩერქეზიშვილისა გამდელის პატარა როლში.

ვალუსტოვის ორი თუ სამ სანახავიანი ვოდვეილი „არკადის სადილი“ ჩვენი ქარვასლელი ნოქრების ცხოვრებიდანაა აღებული და საკმაო სასაცილო იქნება, რომ ცოტა გაქიანურებული არ იყოს. ვოდვეილში საუცხოვო იყო ქ. აწყურელი.

ხუთშაბათს, 6 დეკემბერს, ქ. კარგარეთელის საბენეფისოთ წარმოადგინეს მეორეთ ამ სეზონში ზუდერმანის „პატიოსნება“ ვლ. მესხიშვილის მონაწილეობით და ჩვეულებრივ, უფრო მესხიშვილის ბენეფისი იყო ვადრე პატივცემული არტისტი ქალისა. არც ელენოროსას როლია (ასრულებდა ქ. კარგარეთელი) ისეთი, რომ ის ამ არტისტ ქალს თავის საბენეფისოთ აერჩია, თუ მისმა სიპატარავემ და მასთან კეთილმა ტიპმა არ აარჩევინა. რასაკვირველია, საჭიროა არტისტი თავის ძალების მიხედვით ირჩევდეს როლს, მაგრამ ვერც იმას ვიტყვით, რომ მობენეფისემ ეს პატარა როლი უნაკლულათ შეასრულა. მესხიშვილზე საზოგადოათ ქების მეტი არა გვეთქვის, ჩვეულებრივ კარგი იყო და კარგი.

თვით პიესა კი ჩვენი საზოგადოებისთვის, მიუხედავათ შინაარსიანობისა, ჩვენი აზრით ცოტა მოსაწყენიც არის, რადგან თვით გერმანელთა ცხოვრება და ხასიათი ჩვენ, სამხრეთის ხალხისთვის ღუნე და მოსაწყენი ტემპისაა.

ყოველ შემთხვევაში ასეთი პიესების დადგმა ჯობს ვიდრე ისეთი, როგორითაც, მაგალითათ, დღეს უპირებენ გამასპინძლებას ახალ საზოგადოებას. დიდ შეცდომათ მიგვაჩნია «პატარა კახის» დღესთვის დანიშვნა. ვიმეორებთ, საჭიროა ნუ იბოროტმოქმედებს გამგეობა «ხალხის» გულუბრყვილობით, და გონიერი და აზრიანი საზრდო მიაწოდოს.

1 დეკემბერს იმავე ქართულ თეატრში ბ. ფ. ქორიძემ გამართა კონცერტი, თავისი ქართული ხოროთი. ხორომ უმთავრესათ გურული სიმღერები შეასრულა, საზოგადოათ არა ურიგოთ. უფრო მოეწონათ ორ-სართულიანი ფერხული, ინდი-მინდი და სხვ. საზოგადოება ძალიან ცოტა დაესწრო.

ხმა კოვინციიდან

(წერა-კითხვის გამგეობის მოქმედების შესახებ).

წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება დიაც მეტათ სიმპატიური საზოგადოებაა ქართველებისა-

თვის განურჩევლათ წოდებისა და მიმართულებისა მისი მოღვაწეობის ასპარეზიც, როგორც მკითხველი „კვალში“ (№ 43) მოყვანილი წესდების მუხლებიდანაც დინახავდა, საკმაოთ ფართეა. წერა-კითხვის გავრცელება ქართველთა შორის, და ამ მიზნის მისაღწევათ სკოლების, სამკითხველოების, მასწავლებელთა კურსების დაარსება, სახელმძღვანელო და სხ. წიგნების გამოცემა და ხალხში მოფენა, — ყოველივე ეს, რაც წესდებით უკისრია წერა-კითხვის საზოგადოებას, თუ ერთათ-ერთი არა, სწორეთ პირველ-ხარისხოვანი საგანია ჩვენი ხალხის გამოფხიზლებისათვის გონებრივათ და მასში თვით-ცნობიერების გავრცელებისათვის.

მაგრამ... იმ პირთ, ვინც ამ საზოგადოების სათავეში იდგენ, ვერ ვიტყვით, რომ დღიდან ამ საზოგადოების დაარსებისა გაეკეთებინათ ის, რის გაკეთებაც შეიძლებოდა. გვწამს და გვჯერა, ათასი შინაური და გარეგანი მიზეზები ხელს უშლიდენ საზოგადოების გამგეობას თავისს მოქმედებაში... არ გვჯერა (ვინც რა უნდა გვიმტკიცოს) საზოგადოების გამგეობას ყოველივე საშუალება ენმაროს, ყოველ-გვარი ღონე ელონოს, ყოველი, დიდი და წვრილი, გზები ეძებოს, რათა თავის მიერ აღებული საქმე მეტის ნაყოფიერებით ეწარმოებოს. «კვალის» შინაური მიმომხილველის სამართლიანის სიტყვისა არ იყოს, ამას მაშინ ვირწმუნებდით, როცა „გამგეობა საქმით გვიჩვენებს“, რომ რისამე გაკეთების სურვილი მაინც ქონდა და თავის მხრით აჩვენებდა დაუკლავ („კვალი“ № 44).

მთელი ათი წლის განმავლობაში მარტო ერთათ-ერთი სკოლა გაუხსნიათ, უკვე დაარსებული სკოლებიც ისე ვერ მოუწყვიათ ყველანხ, რომ მეტი რიცხვი მოსწავლეთა მიეზიდათ და სწავლის საქმეც ჩინებულათ ყოფილიყოს დაყენებული. ის კი არა ბათომის სკოლაში (რომელსაც ისე, როგორც კავკავისასაც, ინახავს ადგილობრ. საზოგადოება), რომელშიაც სწავლობენ 225 ყმაწვილები, მარტო ორი მასწავლებელი ყავს გამგეობას, ას ბავშვთან ერთი მასწავლებლის მეცადინეობას არსად არ მოაქვს სასურველი ნაყოფი, და ჩვენ რაღა ისეთები გამოვედით, რომ ეს ჩვენთვის შესაძლებელი იყოს. ან მოსწავლეები უნდა შეებრალეზია გამგეობას, ან მასწავლებლნი.

საშუალება არა გვაქვსო, — სულ ამას გაიძახიან. მე ვამტკიცებ: მეტ საქმეს, მეტ ენერგიას, მეტ თავ-გამოდებას ნაკისრ საქმის სამსახურის დროს რომ ხედავდეს მოთავეებში ქართველობა, იკი მეტ საშუალებასაც მიაწვდიდა საზოგადოებას. ამასთან შესაფერი ავენტებიც რომ ყოლოდა გამგეობას სხვა-და-სხვა საქართველოს ქალაქებსა, დაბებსა და სოფლებში, მეტი წევრებიც ეყოლებოდა საზოგადოებას და მეტი საწევრო და სხ. ფულიც შემოუვიდოდა მას. რაკი წერა-კითხვაზე, სწავლავანათლებლაზე ელაპარაკობთ, ავიღოთ მაგალითათ მასწავლებელთა წრე. მე მგონია, რომ სოფლის და ქალაქის დაბალ და საშუალ სასწავლებელთა ქართველ შეგნებულ მასწავლებელთა რიცხვი ათასს აღემატება (საქართველოს საქსარხოსოს მარტო სამ ეპარქიაში (გურია-სამეგრელოს, იმერეთისა და ქართლ-კახეთისა) ირიცხება სულ 525 საეკლესიო სამრევლო სკოლა), რომელთაგან თითოეული, რაც უნდა სიღარიბეს იტანდეს თვითონ, არ

დაიზარებს გამოიღოს ყოველ-წლობით (საშუალო რიცხვით) თავის წლიური ჯამაგირის $1\frac{1}{2}\%$ — 1% . დაუმატეთ ამას შევნებულ მღვდელთა რიცხვიც. მარტო ამ ორ წყაროდან შემოსული საშუალება საკმარისია თუ ორი ვერა, ერთი ფრიად კარგათ დაყენებული და მრავალ-მოსწავლოვანი ახალი სკოლა შეინახოს.

რაკი იმდენს ვერას აკეთებდა საზოგადოების გამგეობა, რამდენის ქმნაც მას გადაუჭარბებლათ მოეთხოვება,—ამიტომ ალბათ, ვიმეორებთ, ქართველმა საზოგადოებამაც ცოტა გულ-გრძობით დაუწყო ყურება და ნაკლებ მატერიალურ დახმარებას აძლევს. ამაში სრულიად ვეთანხმებით იმავე „კვალის“ მიმომხილველს. ბათუმის და კავკასიის სკოლის კომიტეტები ამ მხრით უფრო მარჯვით იქცევიან და კიდევაც ადგილობრივი საზოგადოებანი იმდენათ ზურგს უმაგრებენ, რომ ხშირათ მართო ადგილობრივ საზოგადოებაში შეკრებილი ფული სკოლასაც უძღვებოდა და ხანდისხან ზედმეტიც რჩებოდა.

წერა-კითხვის საზოგადოების გამგეობის მოღვაწეობას ამ ბოლო დროს უფრო აკადემიური ხასიათი ქონდა... ჩვენი ქვეყნისათვის ესეც საჭიროა, მაგრამ ეს პირდაპირი მიზანი ხომ არ არის მოხსენებულის საზოგადოებისა. ხოლო ამდენ ხანს ერთი ახალი სკოლა ვერ გაუხსნიათ.

დღეს, როცა სამურხაყანოელთა და მეგრეელთა ბავშვები ათას-ნაირ ღობე-ყორეს ეტანებიან, რომ ქართული წერა-კითხვა შეისწავლონ, ზუგდიდის მაზრის ერთ-ერთ ინგურის პირათ მდებარე სოფელში, ასეთს ვანაპირა ადგილას, სკოლა რომ გაეხსნა გამგეობას თავის დროზე განა მეთათ სასარგებლო არ იქნებოდა? (ამაზე ერთი მოხსენებაც იყო. ვაგზავნილი, თუ მიზანს მიაღწია, რომელიც, უყურადღებოთ იქმნა დატოვებული).

ვთქვათ საკუთარი სკოლის გახსნას გარეშე მიზეზები აბრკოლებენ ახლა. მაგრამ არსებულ სკოლების დახმარებაც ხომ წესდებით წერა-კითხ. საზოგადოების მიზანს შეადგენს. მოგეხსენებათ ყველგან იხსნება ახლა საეკლესიო სკოლები, რომლებთაგან უსაშუალოობისა გამო ბევრი მარტო ქალაქებზე არსებობს. აი, ამისთანა სკოლებს რომ გაუწიოს დახმარება წერა-კითხვის საზოგადოებამ, შეთანხმდეს სასწავლებელთა საბჭოებთან, გაუგზავნოს ასეთ სკოლებს რიგიანი ჯამაგირით რიგიანი მოსწავლელები, მე მგონია დღევანდელ გარემოებაში,— ეს სულ ადვილი შესაძლებელია და ძლიერ საჭიროც, განსაკუთრებით გურია-სამეგრელოსათვის.

ვისურვოთ, რომ წერა-კითხვის გამგეობას შემდგომში მაინც მეტი სიმკვირცხლე და ენერჯია გამოეჩინოს ქართველთა შორის წერა-კითხვის გასავრცელებლათ.

პ. ჯ—ია.

წერილები რედაქციის მიძარტ.

ქ-ნო რედაქტორო! ნება მიბოძეთ თქვენი გაზეთის საშუალებით მადლობა გამოკუცხადო ქ. ოზურგეთში მცხოვრებ სამსჯდრო ექიმს, ბ-ნ ლ. გოგავას, რომელმაც თანახმათ ჩემი წინადადებისა, იცისრა ავთმოფო მოსწავლეთა უსასუიდელოთ გასინჯვა და წამლების გამოწერა ჩემ მიერ ქ. ოზურგეთში ასალ დაარსებულ საქალბო სასწავლებელში. ხსენებულ სასწავლებელს, როგორც ასალ დაწუებულ საქმეს, ჯერ-ჯერობით საშუალება აჩა აქვს, რომ ექიმს სასუიდელო აძლიოს; მეორე

მხრით ექიმის მოწვევა აუცილებელ საჭიროებას შეადგენს, რადგანაც მოსწავლე ქალებში ავთმოფოება მეტათ სშიაჩი მოკლებნა და ამასთანავე უმეტესობა ძლიერ დარბია. ბ-მა გოგავამ ადგოთქვა: უოკელ კვირაში ერთსელ, განსაზღვრულ დროს, სასწავლებელში მოსკლას და ავთმოფოების განსინჯვა და წამლების გამოწერა; გარდა ამისა პატოვტემული ექიმი შეგვბიძკდა, რომ იგი უოკელ საჭიროების დროს ინასულებს ხსენებულ სასწავლებელში მოსწავლე ბავშებს, როგორც თვით სასწავლებელში, ისე თავიანთ ბინებზედაც. ასეთი თანაგრძნობისათვის დიდი მადლობის და პატოვისტემის ღიჯსია ბ-ნი გოგავა.

სასწავლებლის გამგე ნად. გ. პოლქვაბი.

ქ-ნო რედაქტორო! ნება მოკვეციოთ თქვენი გაზეთის საშუალებით უდრძესი მადლობა გამოკუცხადოთ ბ. იოსებ ლეჟავას, რომელიც გვიგზავნიდა იალტაში მიმდინარე წელს „კვალს“ „მოგზაურს“ და „მწუქმს“.

მელვინეობის უმაღლესი კურსების მსმენელი კონდრატი გახიჯაძე.

ამას წინათ ქ-ნი გოგოლი ბურჟუაზისა აცხადებდა «კვალში», № 22 1899 წ., რომ სოფ. ასალშენში გამართულ წარმოდგენიდან შემოსული 25 მან. საკსებით გადკვეცი ასალშენის კეკლესიის მღვდ. ანტონ კალანდაქსო. მაგრამ ჯერ ამ ფულის არაფერი უნასაკს სკოლას, რომელსაც იგი უნდა მოხმარებოდა. კარგს იზამდა, ვისაც შეესება, რომ კავკასიებდეს ამ ფულის ბედს.

ბივენტი ლომთათიძე.

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წკრეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი .

ქართული თეატრი.

კვირას, 9. დეკემბერს 1901 წ.

ი ა ფ - ფ ა ს ი ა ნ ი წ ა რ მ ო ღ ვ ე ნ ა

ქართული დრამატული საზოგადოების დასის მიერ წარმოდგენილი იქნება

I.

ნ ა ტ ა რ ა კ ა ს ი

ისტორიული დრამა 5 მოქმ. აკაკი წკრეთლისა.

II.

დ უ ე ლ ი

ვოდვილი 1 მოქმ., თარგ. ნ. გალუსტოვის მიერ.

მონაწილეობენ: ქ-ნნი: ჩერქეზიშვილი, ნებიერიძისა, მდივანი, ლეჟავა. ბბ.: გუნია, სვიმონიძე, გამყრელიძე, გედევანოვი, შათირიშვილი, აწყურელი, ურუშაძე, მირიანაშვილი, იმედაშვილი და სხვ.

დასაწყისი სწორეთ 8 საათზე. ფასები დაკლებულია. რეჟისორი ვ. გუნია.

მზადდება **მ. აბაშიძის** საბენეფისოთ «უცნაური ხაფანგი» და «უმიშარი რაინდი».

მიიღება ხელის მოწერა 1902 წლისათვის

საზოგადოებრივო, სამეცნიერო და სალიტერატურო საზოგადოებრივი გაზეთი

„კ ვ ა მ ე ი“ (წელიწადი მეათე)

გამოვა 1902 წელსაც ყოველ კვირა დღეს, ერთიდან სამ თაბახამდე.

წლის განმავლობაში „კვალში“ დაიბეჭდება მეცხრამეტე საუკუნის მოღვაწეთა სურათები (ევროპის, რუსეთის და ჩვენის) მათი ბიოგრაფიებით, განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა ქართველ მოღვაწეებს.

გაზეთი წლიურად ღირს თფილისში 7 მან., თფილისს გარეთ 8 მან., ნახევარი წლით თფილისში 3 მ. 50 კ., თფილისს გარეთ 4 მან., ხოლო სამი თვით 2 მან. თითო ნომერი სამი შუარი, ადრესის გამოცვლა თფილისს გარეთ ღირს ორი აბახი. ხელის მოწერა უკეთესად შეუძლიათ წლის ფული ნაწილად შემოტანონ:

ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში, წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში (სასახლის ქუჩა სათავადაზნაურო ქარვასლა); რეინის გზის სადგურზე — პირველი კლასის ბუფეტში ესტ. ჩხარტიშვილთან და თვით „კვალის“ რედაქციაში, თეატრის ქუჩა, № 12. ქუთაისში: მიწროფანე ლალიძესთან და ვ. ბუჟანიშვილის წიგნის მაღაზიაში; ბათუმში კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში და სახალხო უფასო სამკითხველოში; ოზურგეთში და ახალ სენაკში კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში; ჭიათურაში კალისტრატე ჭინაძესთან და ბერძენესთან; ყურარაში ივანე არდიშვილთან. დაბანონში — სახალხო სამკითხველოში.

ფოსტის ადრესი: თფილისი. რედაქცია „კვალში“.

მიიღება ხელის-მოწერა 1902 წლისათვის

„მოამბე“-ს ნომრის უპრცალზე

სურათებიანი დამატებით.

ყოველთვიური ჟურნალი „მოამბე“

(წელიწადი მეცხრე)

ფასი უკონფლისა გაგზავნით:

კავკასიაში და რუსეთში:	საზღვარ-გარეთ:
1 წლით . . . . . 10 მ.	1 წლით . . . . . 13 მ.
6 თვით . . . . . 6 „	6 თვით . . . . . 7 „
3 „ . . . . . 3 „	3 „ . . . . . 5 „

ყოველ დღიური გაზეთი „ცნობის ფურცელი“

(წელიწადი მეშვიდე)

ფასი გაგზავნით:

კავკასიაში და რუსეთში:	საზღვარ-გარეთ:
1 წლით . . . . . 6 მ.	1 წლით . . . . . 11 მ. — კ.
6 თვით . . . . . 4 „	6 თვით . . . . . 6 „ 50 „
3 „ . . . . . 3 „ 75 კ.	3 „ . . . . . 1 „ 10 „

ვინც „მოამბეს“ მთელი წლით გამოიწერს, „ცნობის ფურცელი“ უფასოდ გაეგზავნება, მხოლოდ ქალაქ გარეთ გასაგზავნ ფოსტის ხარჯისათვის უნდა დაუმატონ 1 მან., რომელიც ხელის მოწერისთანავე უნდა იქმნეს შემოტანილი.

სურათებიანი დამატება გაეგზავნება მხოლოდ ორივე გამოცემაზე ხელის მოწერით.

წლიური ფასის განაწილება სამივე გამოცემაზე: პირველად — 6 მ., 1-ლ მარტამდე — 3 მ., 1 აგვისტომდე — 3 მ.

განცხადების ფაი: 1-ლ გვერდზე სტრუქტურა — 10 კ., მი-4 ზე — 5 კაპ. თუ განცხადება 3 გვერდზე მეტად დაიბეჭდება, მაშინ და ბეჭდება ნაჯივად ეღირება.

ბეჭდვა და გასტორა იმყოფება ვანქის დიდ ქუჩაზე.

ტელეფონი № 372

ფოსტის ადრესი: თფილისი, ვ. რედაქცია „მოამბე“ და „ცნობის ფურცელი“.

Открыта подписка на 1902 год, IX год издания, НА ЕЖЕНЕДЕЛЬНУЮ ГАЗЕТУ

„Кавказское Сельское Хозяйство“

органъ Импер. Кавк. общества сельскаго хозяйства. Газета выходитъ по четвергамъ, безъ предварительной цензуры, по слѣдующей программѣ:

1. Руководящія статьи по техническимъ и экономическимъ вопросамъ сельскаго хозяйства Кавказа.
2. Популярныя статьи (оригинальныя и переводныя) по полеводству, молочному хозяйству, садоводству, виноградарству и винодѣлю, шелководству, льсоводству, техническимъ производствамъ и проч.
3. Хроника и корреспонденци.
4. Отчеты хозяевъ о произведенныхъ ими въ своихъ хозяйствахъ опытахъ и наблюденияхъ.
5. Обзоръ литературы, русской и иностранной, по вопросамъ, относящимся къ Кавказу.
6. Сельско-хозяйственныя статистическія и рыночныя свѣдѣнія о производствѣ и потребленіи сельско-хоз. продуктовъ, о видахъ на урожай, о цѣнахъ на продукты, тарифы.
7. Правительственныя распоряженія.
8. Протоколы, доклады и отчеты общества и его органовъ.
9. Критика и библиографія.
10. Вопросы и отвѣты.
11. Сельско-хозяйственный календарь.
12. Домоводство.
13. Справочный указатель.
14. Смѣсь.
15. Метеорологическія наблюденія.
16. Объявленія.

ЗАДАЧА ГАЗЕТЫ заключается въ установленіи болѣе живой и тѣсной связи между обществомъ сельскаго хозяйства и хозяевами Кавказа, съ цѣлью, во первыхъ, совместной разработки сельско-хозяйственныхъ вопросовъ Кавказа и во вторыхъ, распространенія среди населенія необходимыхъ сельско-хозяйственныхъ знаний.

Въ отдѣлѣ „Вопросы и отвѣты“ газета, при содѣйствіи специалистовъ, будетъ своевременно давать хозяевамъ отвѣты на тѣ вопросы, съ которыми они будутъ обращаться въ редакцію или общество сельскаго хозяйства.

ПОДПИСНАЯ ЦѢНА съ доставкой и пересылкой: на годъ — 4 руб., полгода — 2 руб., 3 мѣс. — 1 руб. и 1 мѣсяць — 40 коп.

Подписка принимается въ Тифлиси, въ бюро Импер. Кавк. общ. сел. хоз., Барятинская ул., собст. домъ.

Отвѣтственный редакторъ А. А. Калантаръ.

Съ разрѣшенія главнаго управленія по дѣламъ печати, понижена подписная плата на

„новое обозрѣніе“

Какъ для городскихъ, такъ и для иногородныхъ подписчиковъ подписная плата: за годъ — 7 р., за полгода — 4 р., 3 мѣс. — 2 р. 50 к., 2 мѣс. — 2 р., 1 мѣс. — 1 р.; отдельный № въ Тифлиси — 3 к., внѣ Тифлиса — 5 коп.

Допускается разсрочка платежа: къ 1-му января — 4 р., къ 1-му июня — 3 р.

Для сельскихъ учителей, народныхъ и школьныхъ библиотекъ и благотворительныхъ учреждений сдѣлана скидка: год. плата для иногородныхъ — 6 р., для городскихъ — 5 руб.

Программа газеты, сотрудники и другія условія изданія останутся прежнія.

Подписка принимается не иначе, какъ считаясь съ 1-го числа каждаго мѣсяца. Подписка принимается въ Тифлиси, въ конторѣ газеты, Барятинская ул., д. № 8.

Редакторъ Г. М. Тумановъ, издат. К. М. Тумановъ